Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 73 (10058) 1976 чылдың март 26, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ЧАШТЫРЫКЧЫЛАР ТАРАА ШӨЛҮНДЕ

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корр. Н. Стяжкин). Ставропольениң хову-шөл районнарының механизаторлары үези келгеш, четчир чылып, кургаан тараа шөллеринче агрегаттарны үндүргеш, тараа культураларын чаштырып эгелей бергеннер. Крайның колхозтарында болгаш совхозтарында тараа тарыырынга (күзүн болгаш чазын-даа чажар) бо чылын ийи миллион гектар ажыг шөлдү шуут тускайлаан.

Тараажылар часкы хову ажылдарының үезинде бүдүрүлге угланыышкынны кылдыр Петровск районнуң «Правда» колхозунуң часкы тарылга графигин барымдаалап ап турар. Арбайның, суланың, чочак-тарааның үрезиннерин аңаа эң кыска хуусаада — үш ажыл хүнүнде-ле чаштырып доозар дээш ажылдап турар.

ЧУРТТУҢ БҮГҮ ФЕРМАЛАРЫНГА

Калуганың химия-фармацевтика заводу чүзүн-бүрү малдарга ажыглаар баштайгы бөлүк — 250 муң ампула чүүл-бүрү эм-таң аймаан пландан ажыр херегленчилерже чүдүрүп чоруткан. Бо чылын аңаа ниитизи-биле эрткен чылдыындан-даа дыка хөй — бежен ажыг миллион ампула эмнерни кылып үндүрер ужурлуг.

«1976—1980 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» мал ажылының болгаш ветеринарияның хереглелдерин хандырары-биле биологтуг болгаш химия-терапевтиканың эм чүүлдерин бүдүрүп үндүрерин улам көвүдедирин айыткан. Калуганың мал эмнери кылыр заводу бо сорулганы чедиишкинниг күүседип турар. Бо завод чурттуң бүгү-ле ветеринария албан черлериниң чагыын хандырып турарын айтыр херек.

Бүдүрүлгени механизастаарының болгаш автоматчыдарының түңнелинде ол бүдүрүлге чериниң кылыр үндүрер продукциязы улам көвүдеп турар.

(СЭТА-ның корр.).

КАЛУГА.

БҮГҮ КҮШТҮ—ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИРИНЧЕ!

Советтерниң чугула сорулгазы

СЭКП-нин XXV съездизи Совет чурттуң онгу беш чылда экономиктиг болгаш социал-политиктиг хөгжүлдезиниң өндүр улуг сорулгаларын тодараткан. XXV съездиниң документилерин бүгү улустуң чугаалажып көрүп, ханызы-биле өөренип турары амгы үеде партияның съездизиниң хүлээп алган программазын бүгү совет кижилер бир эп-сеткилдиг деткип, ону боттарының планы, хан-дамырындан түдүш хереэ кылдыр көрүп турары чайынналгаа-биле илерээн.

СЭКП-нин XXV съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр республиканың партия, совет, ажыл-агый органнарының, хөй-нийти организацияларының мурнунда чугула сорулгалар салдынган. Ылангыя онгу беш чыл планының күүселдезин организастаарынга ажылчы чоннар депутаттарының Советтеринге база улуг роль онаажып турар дээрзин съезд демдеглээн. Ону боттандырарынга Советтерде аргалар болгаш эрге-хүлээлгелер аажок делгем.

Район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң удуртуп башкарар болгаш сагыш салыр, шиитпирлээр ужурлуг айтырыглары хөй талалыг. Бодунуң девискээринде бүдүрүлге, садыг, культура болгаш медицина албан чери, амыдырал хандырылга чери чок ындыг Совет бисте чок. Оон аңгыда хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазы, хоойлу-дүрүм камгалалы болгаш нийтиниң корум-чурумун быжыглаары база-ла Советтерге дорт хамааржып турар. Бо сорулгаларны шиитпирлээринге Советтер боттарының калбак эргелерин бүрүн ажыглаар ужурлуг.

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтери ажыл-агый болгаш культура айтырыгларынче ханылаан тудум, эки түңнелдер чедип алдынар. Каа-Хем районнуң Бүрен-Хем кодээ Соведи бодунуң организас-массалыг ажылын экижидери-биле чергелештир совхоз бүдүрүлгезиниң, чоннуң амыдырал байдалының, культуразының, суур тудуунуң болгаш чаагайжыдылгазының айтырыгларынче доктаамал кичээнгей салып келген. Оон девискээринде «Бурунгаар» совхозтуң ажыл-агыйы шапкын хөгжүп, экономиказы быжыгып, планныг даалгаларын күүседип келген. Бүрен-Хем суурда амгы үениң чаа тудуглары калбарган, чаагайжыдылгазы экижээн. Чоннуң культура, садыг болгаш амыдырал хандырылгазында көскү чаартылгалар болгулаан. Мындыг эки чижектерни олла районнуң Ильинка, Эрзин районнуң Эрзин, Кызыл районнуң Сукпак кодээ Советтериниң, Ак-Довурак хоорай Совединиң ажылындан база көргүзүп болур.

Ынчалзажок чамдык чер-чер Советтери боттарының эргелерин чүгле четче ажыглавайн турар эвес, харын-даа оларга онаашкан хүлээлгелерин долу боттандырып шыдавайн турар. Мурнунда ажыл-агыйның хөй адырларынга мурнакчы боол турган Таңды район ам ол эдурудан соңгаарлап турар апарганы районда Советтерниң ажыл-чорудулгазындан база хамаарылгалыг. Республикага хой ажылын хөгжүдер дугайында үстүкү органнарның шиитпириниң күүселдезин район Совединиң сессиязынга-даа, күүскомга-даа чугаалажып көрбээн турганы безин Советтер ол айтырыгларга кандыг хамаарылгалыг болганын херечилеп турар. Чөөн-Хемчик районнуң Теве-Хая, Тожу районнуң Ий, Кызыл районнуң Баян-Кол, Барын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык болгаш чамдык өске-даа кодээ Советтериниң бүдүрүлге чорудулгазынга-даа, чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидеринге-даа удуртулгазы, контролю, организакчы ажылы дыка четпес боол турар.

Чер-чер Советтериниң эргелерин болгаш материалдыг аргаларын калбартыр талазы-биле хоойлуларны хүлээп алганы оларның ажыл-чорудулгазынга чаа күштүг немээн дээрзин СЭКП-нин XXV съездизи демдеглээн. Ол аргаларны долузу-биле ажыглап, ажылчы чоннарны мобилизастап тургаш, съездиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың, оон бирги чылының пландарын, ажылчы чоннарның социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырары республиканың чер-чер Советтериниң чугула сорулгазы болур. Советтер бирги ээлчегде бүдүрүлге пландары, алдынган социалистиг хүлээлгелер ден-дески, чогуур хуусаазында күүсеттинген турарын, ажылчы чоннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары-биле культура болгаш амыдырал хандырылга черлериниң ажылын улам экижидерин чедип алыр ужурлуг.

Чер-чер Советтери, партия, профэвилел, комсомол организациялары-биле кады, оларга чагырткан бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның социалистиг чарыжын удуртуп, оларның түңнелин үндүреринге, тиилекчилерни шаннап мактаарынга, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге идепкейлиг киржир хүлээлгелиг. Ол сорулгага доктаамал комиссияларны, депутаттар бөлүктерин болгаш постуларын, оларның хыналда, рейдилерин ажыглаары улуг дузаны чедирер. Бо талазы-биле Советтерниң чарыжы улуг ужур-дузалыг болгаш оларның ажыл-чорудулгазын экижидериниң чугула чүүлү болур.

СЭКП-нин XXV съездизиниң Совет органнарның мурнунга салган сорулгазы чер-чер Советтериниң, оларның күүскомнарының болгаш депутат бүрүзүнүң идепкейин болгаш инициативазын улам бедидерин негеп турар. Ажыл-херектиң чедиишкинниг болуру Советтер ажылының ажыктыындан болгаш шынарлыындан улуу-биле хамааржыр. Ындыг төлээде, Советтерниң организас-массалыг ажылын, хүн бүрүнүң болгаш перспективтиг айтырыгларны шиитпирлээрин, пландарын болгаш шиитпирлерниң күүселдезин хынаарын экижидери аппараттың ажыл-чорудулгазын эң эки организастаары чугула.

Төлевилекчилер кодээге

«Новосибирсксельхозтехпроект» институттуң Тывада салбырының коллективи эрткен чылын чедиишкинниг ажылдаан.

Чыл дургузунда берген 96 төлевилелдиң 46-зын хуусаа бетинде күүсеткен. 400 автомашина турар техниктиг ажаалда станциязының төлевилелин салбыр кылган, ону Чөөн Сибирьде ындыг янзылыг төлевилелдерниң дээрези деп «Россельхозтехника» каттыжыышкыны санаан.

И. ОЛДЫРЕВ.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

«Тыва суг-тудуг» трестиң № 2 КМК-зы тоску беш чылды чедиишкинниг дооскан. КМК-ның тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин өөренип, ону амыдыралга боттандырары дээш улам бедик кодүрлүүшкүнүг ажылдап турар.

Ында бүдүрүлгениң шалыпчызы, тракторист Дамба Кыргысович Хуурактың кызымак ажылы өскелерге үлегерлиг. А мотор цегинден Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Михаил Федорович Поддубный ай санында онаалдазын 120—130 хуудан кудулатпайн күүседип турар.

ЧУРУКТА: тракторист Д. К. Хуурак биле моторист М. Ф. Поддубный.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«Күш-ажылчы алдар» орденниң эдилекчизи Михаил Данилович Шиповаленконуң удуртуп турары дашчылар бригадазы ам бо хүннерде Кызылдың дөртку микрорайонунда № 12 бажыңның тудуун кылып турар. Мурнакчы бригада февральда 31,1 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын кылган. Ол дээрге планда кордүнгениндеи 3,6 муң рубльге хөй-дүр.

Ол бригададан коммунист Биче-оол Чамзырынович Түлүш — ажыл-ишке кызымак, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты төлептиг эдилеп турар.

ЧУРУКТА: бригаданың мурнакчызы Б. Ч. Түлүш.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Черниң кежиин четтирер дизе

ТЕХНИКА—КОЛ КҮШ

«Кодээ ажыл-агыйга техниканы бээри бүдүн-чартык катап көвүдээр, ол техника сайзырангай, бедик бүдүрүкчүлүг болгаш амгы үениң янзы-бүрү хевирлиг техниказы-дыр. Ол чорук тараа ажыл-агыйын бүрүн механизастаарын колдуунда доозар, чер ажылының өске адырларын, а ол ышкаш мал ажылын механизастаарының деңнелин көскүзү-биле бедидер арганы бээр».

(СЭКП-ниң XXV съездизинге Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинден).

СЭКП-нин XXV съездизи кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ыңай өзүлдезин болгаш оон эки туруштуун, чоннуң аъш-чем продуктуларынга, үлетпүрнүң чиг-этке хереглелдерин улам долу хандырарын кол сорулга кылдыр айыткан.

Салдынган сорулганы күүседири-биле онгу беш чылда кодээ ажыл-агыйга дыка хөй тракторларны, автомашиналарны, комбайннарны болгаш өске-даа техниканы бээри партияның шиитпирлеринде көрдүнген. Ылангыя беш чыл дургузунда 23 млрд. рубльдиң кодээ ажыл-агый машиналарын, оон иштинде мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүреринге 10,3 млрд. рубльдиң машиналарын бүдүрерин айыткан. Ол дээрге Коммунистиг партияның өндүр улуг сагыш салыышкынының илерели-дир.

Тыва АССР эрткен тоску беш чылда улуг күштүг, хөй санныг кодээ ажыл-агый техниказын алган. Бисте чер ажылы колдуунда механизастаттынган. Мал ажылының чамдык сайзырангай техниказын колхоз, совхозтар ажыглап турар. Чөөн-Хемчик районнуң сүт-бараан фермалары механизастаттынган, мал чеми болбаазырадыр кормоцехтерлиг апарган.

Онгу беш чылда нийтилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидерин партия онзалап айыткан. А тоску беш чылда бистиң районнуң колхоз, совхозтарының хөй нуруузу карылгалыг ажылдаан. Оон бир чылдагааны бүдүрүлгениң кол фондузу— сайзырангай техниканы багай ажыглаанында деп болур. Черле ынчаш, республиканың чамдык ажыл-агыйларынга кодээ ажыл-агый техниказының долу бүдүрүкчүлүг күжүн ажыглаарын четпес чорулуп турары хомуданчыг. Механизаторлар тракторларның, комбайннарның, автомашиналарның болгаш өске-даа техниканың техниктиг ажаалдазын чогуур өйүнде чорутпайн, оон графигин тургуспайн, тургусса-даа ону сагывайн турар. Оон хараазы-биле техника уда-дараа үрелиишкиннерге таваржып турар. Ынчангаш техника ажыглалының бүдүрүкчүлүү кончуг чавыс болуп, колхоз, совхозтарга каражаны чедирип турар.

«Сельхозтехника» каттыжыышкынының районнарда салбырлары септелге ажылының шынарын экижидери-биле дээштиг хемчеглерни албайн келген. Оон уламындан оларның кылган ажылдарының шынары куду болуп артпышаан. «Сельхозтехниканың» Чадаана салбырынга септеттинген тракторларның, автомобильдерниң, комбайннарның шынары куду деңнелде. Ол ышкаш кезектери четче эвес чаа техниканы ажыл-агыйларже чорудар фактылар «Сельхозтехниканың» Чадаана салбырында ам-даа бар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта мал чуур «Куп-1» деп маркалыг чуулда аппарады четче эвес, чамдык кезектери чок болганындан ажыглал чокка ийи чыл чыдып келген. Ол ышкаш ол совхозта кормоцех кезектери чедишпес болганындан ажыглал чок турар. Дөргүн сүт-бараан фермазының бызаа кажаазында «АЗМ-08» деп маркалыг, кылымал сүт кылыр агрегатты тургусса-даа, чыл ажыг үеде ажыглаттынмаан.

Ажыл-агыйларга техника ажыглалының талазы-биле мындыг четпестер партияның XXV съездизиниң бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер дээн айтыышкынынга канчап-даа дүүшпес.

Тараа, ногаа болгаш мал чеми культураларның дүжүткүр чорууң бедидеринге чугула негелделериниң бирээзи — суггарылга ажылы. Магадылалдыг дүжүт черни шынарлыг суггат-биле хандырганындан чедип алдынар. Часкы суггатка «ДДА-100М» деп агрегаттарны ажыглаарга чамдыкта суггарылганың шынары куду болуп турарын бистиң совхозтан безин көрүп болур. Ынчангаш бис 1975 чылдың чазынында ол агрегаттарның дузазы-биле сугну бугалардан шөллерже агыскаш, хол-биле суггарылга чоруттувус. Бистиң кожавыс Хакасияда часкы суггарылганы база чаштырбайн, ынчаар суггарып турар. Ындыг-даа болза ында сугну хоорзалар-биле шөлче дамчыдып турар. Ынчаарга бисте ындыг херекселди тып алырының аргазы чок, ону бисте сатпайн турар.

«ДДА-100М» деп агрегаттың үрели бээр кезектерин «Сельхозтехника» каттыжыышкынының талазындан хандырбайн турары суггарылга ажылынга бергедээшкинни таварыштырып турар. Суггарылга агрегаттарының техниктиг хандырылгазын «Сельхозтехника» салбырлары чорударын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели бодунуң доктаалынга айыткан. Ындыг болганда «Сельхозтехника» каттыжыышкыны болгаш оон салбырлары суггарылга агрегаттарының артык кезектерин амдыгааштан тыптынмас болза, үези келирге база бергелер таваржыры билдингир.

Кодээ ажыл-агый техниказының ажыглалынга, ажаалдазынга болгаш кадагалалынга хамаарыштыр бодумнуң бодалдарым бо. СЭКП-нин XXV съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга — техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга эргежок чугула негелде — мындыг четпестерни чайладырында боол турар.

К. ЧАВЫДАК,

РСФСР-ниң алдарлыг механизатору.

Өөренип турар

«Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының ажылчыннары XXV съездиниң материалдарын калбаа-биле өөренип эгелээн. Бо чугула ажылды чорударынга ында школаның башкылары эң идепкейлиг киржип турар.

Салбырда партия организациязының тургускан планын ёзугаар съездиниң материалдарын суурнуң бүгү чону неделя санында четверг хүнүнде өөренип турар. Ол хүн дүъш үезинде бичии уругларлыг иелер болгаш назыны улгады берген улус клубка чыглып кээп кичээлдээрлер. Ажыл шагының соонда ажылчыннар, специалистер, механизаторлар тус-тус кичээлдеп турар. Кичээлдерни башкылар В. Бавуу-Сюрюн, М. Осумба олар бедик деңнелге эрттирип турарлар.

А. ЛОПСАН.

СУГГАРЫП ҮНҮПКЕН

Суггаттыг черлерни эки ажыглаар сорулга-биле Бай-Тайгада «Тээли» совхозтуң Найырал салбыры 20 кижи составтыг суггарыкчылар бригадазын тургускаш, ийи тракторну быжыглаан. Олар салбырның кол тараа шөлү — Эдер-Куйже үнүпкеннер. Аңаа баргаш, суггарылга бугазының, арыктарның баштарын аштаар болгаш өске-даа ажылдарны кылырлар.

О. ОНДАР.

М. П. ЩЕРБАКОВАНЫ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Республиканың ыяш ажыл-агыйынга үр чылдарда, үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнгенинден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр ыяш ажыл-агыйының эргелелиниң план-экономика килдизиниң начальниги Мария Прокопьевна ЩЕРБАКОВАНЫ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ, 1976 чылдың марттың 22.

Л. А. Доржулдайны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнгенинден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Чөөн-Хемчик районнуң Куруненниң үрезин инспекциязының эргелекчизи Любовь Алексеевна Доржулдайны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың март 25.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИККЕ

Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринде В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 106 чылынга тураскааткан коммунистиг субботникке белеткел калбарган.

МОСКВА. «Красный богатырь» бүдүрүлге каттыжыышкынынга субботник штавының баштайгы хуралы болган. Апрель 17-де ээлчеглерниң ажылдаар графигин, кижилерни тудугларга хуваарының, оларны дериг-херекселдер болгаш автотранспорт-биле хандырарының планын чугаалажып көрген. Ол бүдүрүлгениң цехтеринге азып, каастаар плакаттар, кыйгырыглар, транспарантылар белен.

«Красный богатырь» каттыжыышкынның субботникке киржир чеди муң ажыг ажыл-ишчилери чүгле боттарының ажылдаар черлеринге эвес, харын база бүдүрүлгени чаартырынга, микрорайоннарны чаагайжыдарынга база ажылдаар деп турар.

КЫЗЫЛ. (Тыва АССР). «Апрель он чединиң хүнүнде «Октябрь 30 чылы» колхозта хаван азыраар комплекстиң технологтуг дериг-херекселдерин эптээрин доозар бис. Ону хуусаадан чеди хонук бурунгаар ажыглалга дужаалыңар!». Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының П. И. Сенкевичиге баштаткан монтажчылар бригадазы ындыг шиитпирни үндүрген. Амгы үеде ол тудугга ажыл шапкынчыткан графикти ёзугаар кылдынып турар. Коммунистиг субботникти эң бедик бүдүрүкчүлүг хүн болдурарынче москвачыларның кыйгырыынга Тываның тараажылары база-ла боттут ажыл-херектери-биле харылап турарлар. «Коммунизмниң херели» колхозтуң механизаторлары апрель 17-де, графиктеп үш хүн мурнай техниканы часкы хову ажылдарынга белеткеп доозар, а ол-ла хүн шык базырарының ажылын эгелээр деп шиитпирлээн.

РИГА. Экипажтарның коммунистиг субботникке канчаар белеткенип турарының дугайын дыңнаткан радиопрограммалар садыг болгаш балык тудар судноларданулаштыр-улаштыр кээп-ле турар. Океанның «Пабло Неруда» болгаш «Давид Сикейрос» дээр танкерлеринде оттулар чүүлдүң кампалгазының, а ол ышкаш пландап ажыр сөөртүкен чүъктерниң санын ажыткан. Латвияның далай пароход ажыл-агыйының бүгү судноларыы апрельдиң 17-ниң хүнүнде камнап алганы кывар чүүлдери-биле ажылдаар. Ажылдап алган акша-хөреңгизи—бежен муң ажыг рубльди—беш чылдың фондузунче шилчидер деп шиитпирлээн.

Ол ышкаш Риганың балык тудар флодунуң баазазының эштип чоруур балык заводтарының экипажтары база-ла субботник хүнүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка улгаттырарын хүлээнген.

ГРОЗНЫЙ. Специализастаан № 7 трестиң Грозныйда монтаж эргелелиниң коллективи апрель 17-де республиканың ажыглалга кирер шалыпчы тудугларындан аңгыда черлерге база-ла бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар: оон бир бөлүк дуржулгалыг специалистери КамАЗ-тың тудуунда дузалажып турарлар. Олар база-ла боттарының бүдүрүлгезиниң өмүнээзинден кызымаккай ажыл-иш-биле субботникти эрттирер деп турар.

Чувашияның пөс-таавычылары, Уралда химия машиналары кылыр заводтуң, хевис кылыр В. А. Дегтяров аттыг заводтуң, Марийниң целлюлоза-саазын комбинадының, Майкоптуң «Дружба» дээр мебель, ыяш чазаар фирмазының, Вологданың «Эът-сүт машина» заводунуң болгаш чурттуң өске-даа бүдүрүлге, организация, ажыл-агый черлериниң коллективтери база-ла апрель 17-де бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнгөн.

(СЭТА).

Төрээн чуртувуста

ЧОННУҢ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮ

1976 чылда чурттап эрткенивис үе бүгү чуртка миллион-миллион совет кижилерниң кажангызындан-даа артык кылыткан бедик көдүрлүүшкүнүнүң үези болган. Чоннуң ол хайнылышкыны СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап турган хүннеринден бээр улам күштелген.

Ындыг болуру-даа чөп, чүге дээрге чуртка моон соңгаар ниитиниңкиртээр сорулгаларны съездиден тодарадкан. Үлетпүр бүдүрүлге, албан организацияларда эгелээш түс-түс кижилерге чедир съезд материалдарын кайда-даа чок катап-катап өөренип, оон айыткан сорулгаларын күүседириниң арга-курлавырларын дилеп, бедиткен хулээлгелерни ап турарлар.

Чылдың эрткен үезинде «Шынның» редакциязынга 1600 ажыг чагаа келген. СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ажыл-иш-биле ужуражыр дээн бүгүдениң улуг көдүрлүүшкүнүн, өңгү беш чылдың баштайгы хүннеринден-не ажылга чедиишкиннерни быжыглаар, кандыг-даа ишти шынарлыг бүдүрер дээш чоннуң каш дакпыр күженииш-киниң ажылдап турарын ол чагааларның нургулайында бижээн.

XXV съездиге СЭКП ТК-ның Телевилели парлаттынып, чарлаттынганындан эгелээш, съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир ол бүгү улустуң кичээнгейинге турган.

Телевилелге хамаарыштыр чер-черден 200 ажыг чагаа редакцияга келген, оларның нургулайы солуннарга парлаттынган. Ук чагааларның авторларының ажыл-мергежили аңгы-аңгы болгаш ажыл-агыйның алыр айынче солун саналдарны киргизээн. Чижээ, Кызылдың алгы заводунуң директору Г. Сафиулинниң чүүлүнде продукцияның шынарынче, кол фондунуң ажыктыын бедидеринче, чаа техниканы ажыглаарынче, технологияны шиңгээдиринче, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнче, чарыштың дээштиин чедип алырынче кичээнгей салган. Кызыл-садыгда килдис эргелекчизи А. Саянның чүүлүнде, барааны баш бурунгаар чагыг ёзугаар садарын, инвалидтерге бараанкарны чедирерин, коллективтерже барааның үнүүшкүннерни, ярмаркаларны организастаарын саналдап турар. Ындыг янзылыг ажыктыг саналдарны киирген авторларның чагааларын чижекке хөйнү киирип болур. Ол бүгүнү номчукчулар солуннар арыннарындан номчаан.

Съезд материалдарын чер-черде таныжып, өөренип турарын болгаш айыткан сорулгаларын чедиишкиниг боттандырар дээш ап турар хемчеглерни бижээн корреспонденцияларның саны хүн бүрү көвүдеп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарынга хамаарыштыр моон соңгаарлаа корреспонденцияларның хөй болуру маргылдаа чок.

Республиканың көдээ ажыл-

«ШЫННЫҢ» ПОЧТАЗЫ

агый ажылдакчыларының мурнунда ниитиниң малын кыштан менди ажырар, чаш төлдү чидириг чок ажаап алыр, часкы хову ажылдарынга бүгү талалыг белеткелдиг ужуражыр улуг сорулга салдынып турар.

Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер! Мал кыштагладыышкынының байдалын, ниитиниң малын кыштан менди ажырар дээш могаг-шылаг чок ажылдап турар эрес, кежээ малчыннарның кызымаккай ажыл-ижиниң дугайында ам-даа хөйнү бижинер. Ылаңгыя чаш малды чидириг чок алыр дээш малчыннарның, сакманчыктерниң ап турар хемчеглериниң, оларга мал эмчилериниң, зоотехниктерниң чедирип турар дузазының, кыштагларда мал чеминиң байдалын бижээн чагааларны редакция манап тур. Мал чеминиң чарыгдалы чер-черде кандыгыл? Ажыы-биле чугаалаарга, чамдык черлерде чем курлавыры сыгаан болгай, ону чөп ажыглаар дээш ажыл-агыйларның, салбырларның, фермаларның удуртукчулары кандыг арга, курлавырларны тып-тынып турарыл? Бо талазы-биле чер-черде солуннуң бижикчилер бөлүү чыглып, фермаларга, турлагларга барып, мал чеминиң чарыгдалынга хамаарыштыр рейдилер организастааш, оон түңнелин бижиирилерни редакция манап турар.

Удавас часкы хову ажылдары эгелээр. Ховуларже чемишчизилге чедирилгезиниң, үрезин белеткелиниң, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң, тараа, сиген шөлдериниң суггарылгазының дугайында бижиирилерни редколлегия сүмелеп тур.

Машина-техника септелгезинге хамаарыштыр материалдар бижип турган, оон эдилелинче кол кичээнгей салза чогуур.

Бистиң республиканың амыдыралынга автотранспорт кол черни ээлеп турар. Могаг билбес чолаачыларның ажыл-ижиниң, арга-дуржулгазының, кывар-чаар материалдарны камнап ап турарының, оларның өөредилгезиниң дугайында чагаалар хөй-ле болза эки.

Ажыл шагының чидирии болгаш анаа турар чорук, ажылдың деӊ-дески эвези, күш-ажылдың болгаш технологтуг чурумнуң кошкаа, дыка хөй бүдүрүлге черлеринде кадрларның үнер-кирер чорууунуң хөйү дээн ышкаш ындыг четпестер-биле онза эптеш чок болур деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев XXV съездиге демдеглээн. Бо чугула айтырыг парлалга ажылдакчыларының, оларның идепкейлиг дузалакчылары ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерниң кичээнгейиниң төвүнге турар апаар.

Чыл эгезинден бээр чер-черден биске шүгүмчүлелдиг 120 ажыг чагаа келген. Чамдык черлерде Культура бажыңнарының, клубтарның багай ажылының, пассажирлер аргыжылгазын негелдеге дүүштүр организаставайн турарын, ниитиниң малының кыштаглаашкынында, чамдык садыг, хөй-ниитиниң чемненилгезинде четпестер-биле чергелештир, ниитиге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар, арага-дарыга хандыкшылдыг ийи-чаңгыс кижилерни ол чагааларда сойгалап турар.

Келген шүгүмчүлелдиг чагааларның чамдыктары солуннар арыннарынга парлаттынган, а чамдыктарын хамаарышкан партия, Совет, хөй-ниити организацияларынче хемчег алыры-биле чорудулаан. Чамдык чагааларның изи-биле редакциядан тускай корреспондентилер үнүп, түңнелин бижигилээн.

«ШЫНГА» ЧАГААЛАР

Номчукчулар мактап, сүмелеп база шүгүмчүлеп тур

Бо чурукта Терлиг-Хаяда мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи Доржу Санчатович Байкара (оң талазында) мооң мурнунда чылдарда чер үттекчизиниң дузалакчызы боop ажылдап турган. Ол ам бедик мергежилдиг ажылчын апарган, харын-даа бодунуң мергежилинге аныяктарны өөредип турар.

ЧУРУКТА: Д. С. Байкара өөреникчизи Сергей Чаңзан-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИЕШКИЛЕР

Оржак Севилбаа ниитиниң мал ажылынга чээрби чыл ашкан, ооң сөөлгү он үш чылын улаштыр хөй ажылынга бараалгаткан. Бо аразында ол төрээн колхозу «Искрага» чеже аныяк малды немей өстүрүшкээн, күрүнеге чеже тонна мал продуктуларын белеткешкээн дээр.

Коммунист Севилбааның амгы кодаңында төрүүр 345 хөй хүр кыштаглап турар. Бо хүннерге чедир 315 хөй оолдаан, ооң 316 хураганы шупту менди. Дузалакчы кадарчызы бодунуң уруу комсомолчу Рая.

СЭКП-ниң XXV съездизинге алдаржыткан социалистиг чарышка иешкилер тиилекчи болганындан, колхоз баштаар чери, ында хөй-ниити организациялары оларны өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан. Бо чылгы социалистиг чарыжында төрүүр чүс хөйга онааштыр 100 хураганы менди доруктурарын, хөйдан-на 2700 грамм дүктү кыргыдарын, 130 центнер сигенни, 35 центнер будук-бүрүнү, 80 центнер көк суланы, 50 центнер одекти белеткээрин хүлээнген.

Иешкилерниң кодаңында амгы байдал эки. Малга, ылаңгыя чаш хураганга чем курлавыры четчир. Иргит Сувак, Ховалыг Чадаңмаа ышкаш сакманчыктерни база мактап болур.

Н. ИРГИТ.

КЫШТАГЛАРДА ШАЛЫПЧЫ ИШ

Кысказы-биле

«Тере-Хөл» колхозтуң Каргы, Шыпаада К. Сурунгур бригадирлээн хөйжу бригадазында 8 кодан төрүүр хөй бар. Хөйжу С Сарымгырның кодаңында төрээн 230 тогдунуң чаш төлү шупту менди. Хөйжуда ийи сакманчык быжыглаттынган. Севил Самбыга 132 хураганы доруктурган.

Д. ЧАП.

Кызыл район.

* * *

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң төвүнден 5 автомашина, Ийи-Тал салбырындан тракторлуг шефчилер малчыннарже үнүүшкүн кылган. Олар 66 тонна сигенни, 9 тонна доошту кодаңнарда чедирген.

О. ТАВАА.

Анай-ла анай

Шуйнуң девискээри өшкү малга чаяаттынган-на орап. Шак ындыг кадыр-кашпал, хая-туруг ээлээн, агы-каңгы, кадар оът чиндиңнээн черлерге өшкү магалыг таарыжыр. Чүгле чайын эвес, шагның кайы-даа үезинде семис, харын кыжын безин ак чаг болур.

«Мурнакчы» колхозтуң өшкүзү ам 2300 ажыр өскен, ооң 1500 хирези төрүүр баш. Кандыг-даа берге кыжын өшкү чудавас чүве деп, Бай-Тайганың хоочун малчыннарының бадыткалы үндезиниг. Колхозтуң өшкү кодаңнарында бо чылгы байдал база-ла хүр.

Өшкү оолдап эгелээнде дүвүренчиг-ле мал, шуутла улажыптар, кажаазынга-даа, хая туруглуг одарларга-даа анайлаптар. Мону барымдаалааш, малчын бүрүзүнде 2—3 сакманчыктерни быжыглаан.

Бо хүннерде кайы-даа кодаңга баарга анай-ла анай. Баштайгы төрээн 490 ажыг өшкүнүң анайлары шупту менди. Доңгак Бөрарганның кодаңындан 131, Дөжил Сарыгның кодаңындан 140 өшкү төрээн, оон-даа өске. Сакманчыктерниң чай чок ажылы база эгелээн.

К. СЕМИС-ООЛ.

Дөргүнде

Маныгы хемниң уву ылаңгыя чай хүннеринде кайгамчык чараш орап. «Кара-Хөл» колхозтуң ында 200 ажыг сарлык шагның кайы-даа үезинде онча-менди, тодуг-догаа одарлап чоруур.

Ук хемниң кирген аксында, тудугга чаяаттынган судак ылаштыг Дөргүнде. Хертек Белекке удурткан 8 кижи составтыг звенода күш-ажылды шын организастааныныӊ түңнелинде ол бо чылдың эгезинден бээр 1200 кубометр тудуг ыяжын болгаш школага 500 кубометр одалга ыяжын белеткээн. Звено моон соңгаар-даа хөй үүле-херекти бүдүрер.

О. МАНДАК.

ЧУРУКТА: «Кызыл тараачын» совхозтуң аныяк малчыны Бечил-оол Оолактың аалы ам Эрги-Кажаада. Ол, бо чылын 500 баш меринос уксаалыг хөйларны ажаап, кадарып турар. Бирги сорттуң экижиткен уксаалыг хөйларын совхоз эрткен 1975 чылда Красноярск крайдан садып алган. Малчынның хөйлары ам кидин түлүк хураганнап эгелээн. Бо хүннерге чедир 400 баш хөй оолдаан. Оон 420 хураганы онча-менди доруктуруп турар. Ооң өөнүң херээжен ээзи Бечил-оол Кара-кыс, дузалакчы кадарчылар Ира Оруспай, Мааады Кара-оол чаш хураганнарны ажаарынга, чемгерерингe кончуг кызымаа-биле дузалажып турарлар.

О. ОХЕМЧИНТИҢ фотозу.

ЧАМДЫК БОДАЛДАРЫМ

Мен Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң Тарлаг фермазынга элээн үр чылдарда малчыннап ажылдап келдим. Сөөлгү чылдарда бир хөйдан-на 4—5 кг дүктү кыргып ап турар апарган мен. Ол бистиң республиканың байдалдарынга хамаарыштыр шөру көргүзүг.

Бир-ле дугаарында хөйларны класс аайы-биле үзерин шын чорудары чугула деп бодаар мен. Мээң кадарып турган хоюм класс аайы-биле кончуг шын үстүнгеп турган. Чамдык кодаңнарда хөйну үзерде класс барымдаалавайн турар, чаңгыс черде кырганда, чалыы-даа хөйлар кады туруп турар боор-дур. Оон бедик көргүзүглер алыры берге.

Ийи дугаар кол чүве, малдың чемгерилгезин шын таарыштырары. Кышкы үеде сиген, сула, комбикорм, далганнап каан шиви будуу-биле чемгерери чугула. Бо чемнер дүктүң уштунуп хораар чоруун элээжедир, дүктү быжыг тудар. Оон аңгыда силос, эң ылаңгыя кукуруза силозу дүктүң дүрген өзеринге, хөйну семиртиринге эки дузалаар.

Ындыг болганда, чайгы үеде мал чеминиң белеткелин шынгыы организастап турган, быжыг чем баазазын тургузуп алыры кончуг чугула.

Бистиң Тарлаг фермазының девискээринде, бир эвес чөп ажыглаар болза, четчир сапкыг одар шөлдери, ооң иштинде культурлуг одар шөлдери база бар. Ол культурлуг одар шөлдерин, мен бодап турарымга, чедир ажыглавайн турар. Ажылды организастааны кошкак. Күскү, часкы сезоннар үезинде безин хову-шөлдерде ажылдаар кижилер эртен он шакта ажылче үнер, хүндүс он ийи шакта-ла дүштеки чемни чип эгелей бээр, дүштеки чапсар 2—3 шакка чедир үргүлчүлээр, а кежээ беш шакта-ла ажыл дооступ эгелей бээр.

Мал чеминиң белеткелин кошкак организастап турарындан, чем курлаттынмас, чедишпейн турар. Чогум-на ол чылдагаан-биле малдың продуктулуг чоруу куду боор турар.

Мооң мурнунда дөңгелчиктиг турган 100 га черниң дөңгелчиин ам үстүрүп каапкан, ону база-ла чөп ажыглавайн турар, херимнери үрелгилеп калган, харын-даа ол ам хуу кижилерниң сиген шөлү апарган.

Совхозтуң дирекциязы, кол специалистер моон соңгаар чем белеткелиниң үезинде организастыг хемчеглерни бедик деңнелге тургузуп, хөй хемчээлдиг чемни белеткээр дээш арга-курлавырларны тыптынар боор деп саналдыг мен.

Б. САТ.

САРЛЫК СҮДҮ

Мөңгүн-Тайга район мал углаңмышкынныг район. Ол районга хөй, өшкү, инектен аңгыда сарлык малды ажаап, азыраарынга кончуг таарымчалыг. Мөңгүн-Тайга районга сарлык шаг-шаандан тура өзүп, кижилер сарлыктың эъдин чип, кежин кедип, сүдүн ижип келген. Ол, кышкы үеде безин азырал негевес, даглыг черге таарыжыр, чер оъттаар мал. Сарлыктың сүдү эвээш-даа болза хоюг, тускай амданныг, сүдүнде үс хөй.

Бистиң районда сарлык фермазы бар. Ол фермада сарлыктарның сүдүн сагбайн, саржаан чемге хереглевейн турарын шын эвес деп бодаар мен. Ол хамаан чок харын-даа ферманың сарлыктарын өске-өске кижилерге үлеп берип каан, олар сүдүн саап, саржаан ажаап ап турар.

Шаандан тура сарлык малдап келген Алексей Бадыы-Оюр, Иргит Өлчей-оол, Салчак Чудур болгаш өске-даа эштер сарлыктың ажаалдазын экижидип турган, сүдүн саарын бистиң районга практикалаар болза, ажыктыг бөлүрдан башка каража черле чок деп санап турар. Ол черле шын деп бодаар мен. Бистиң районнуң чурттакчы чонунга эң ылаңгыяда кышкы үеде сүт чедишпейн турар. Ындыг болганда сарлык сүдүн саап турган, ооң уруглар албан черлеринге ажыглап болуруунуң аргазы бар.

Моон соңгаар бистиң районга сарлыктың сүдүн саап ажаарын практикалаза деп саналдыг мен.

К. СААЯ.

Эмчи сестразы

Ортумак дурт-сынныг, кижи ортузу чаа-ла ажа хона берген, улус-биле чугаалашкаңда эптиг-ээлдек, арын-шырайы чазык-чаагай херээжен кижиниң эмнелге бажыңынче уткай бар чыдарын Эрзин суурнуң чурттакчылары эртениң-не көөр. Ол, Эрзинниң район эмнелгезиниң туберкулёзка удур аарыглар салбырының эмчи сестразы Тамара Семеновна Бойдуп-дур. Ол он сес чыл бурунгаар Кызылдың эмчи училищезин чедиишкинниг дооскаш, Эрзинге эмчилээри-биле чеде берген. Ол үеде эгелээш бо хүннерге чедир ол чонунга ак сеткилдиг бараан боор келген. Ынчангаш ол чүгле суурда эвес, районда мактал-дыг эмчилерниң бирээзи. Ооң чай, кыш чок ырак малчыннар кодаңнарында, кыштагларда, чайлагларда чоруп чорууруп бо-ла көрүп болур. Ол үр чыл иштинде шак ынчаар эрестиг ажылдап келген. Тамара Семеновна чүгле аарыг кижилерни эмнеп турар эвес, а туберкулёзту баш удур эмнээр дээш база үргүлчү демисежип чоруур.

Он сес чыл иштинде эмчи сестразынга ажылдап келгеш ол өске эш-өөрүнден көрүп, медицинаның байлак дуржулгазындан хөйнү билип алган, ам өскелерге бодунуң дуржулгазын дамчыдып, үр чылда ажылдап келгеш чедип алган билиглерин билдилиг-биле ажыглап билир апарган.

Тамара Семеновна бодунуң мергежилинге ынак, ажылын хүндүлээр, аңаа бердинген, кылып эгелээн ажылын ынап-ла төнчүзүнге чедирер чаңчылдыг кижи.

Кижилерниң хүндүткелин чедип алыры ындыг-ла белен эвес. Сестра Бойдуп чоннуң хүндүткелин кызымаккай күш-ажылы-биле, кижилерге эптиг-ээлдек чоруу-биле чедип алган.

Тамара Семеновна Бойдуп ленинчи партияның хүрээлелинге кирип алган хүнүн бодунуң хууда эң-не аас-кежиктиг хүнү деп санап чоруур. Ол 1964 чылда бодунуң ажылдап турар коллективиниң партия организациязынга партия кежигүнүнге хүлээп алырын дилээн билдириишкин киирерге, ону коммунистер кандыг-даа дадагалзал чокка хүлээп алган.

Ажылдап келген үезиниң иштинде суурнуң-даа, бодунуң коллективиниң-даа хөй-ниити ажылынга үргүлчү идепкейлиг киржип келген.

Ол коллективинде профэвилел комитединиң даргазынга каш чыл улаштыр ажылдап келген. Ооң ажылдап турар салбыры эрткен чылын социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Эмнелге коллективи суурга чон ортузунга солун концерттерни, кежээлерни, дыштанылга кежээлерин бо-ла эрттире берген турар. Ол бүгү эки херектиң эгелекчизи болгаш идепкейлиг киржикчизи база-ла профэвилел комитединиң даргазы Тамара Семеновна Бойдуп. Ооң ажыл-ижи-даа, амыдырал-чуртталгазы-даа өскелерге үлегерлиг.

С. ОЙДУП.

Дружинниктер слёду

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң хуралдаар залынга улусчу эки тура дружиналарының слёду болган. Аңаа ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы, эки тура улусчу дружинаның район штавының даргазы А. И. Стрельников илеткел кылган.

Районда Чаатты, Ийи-Тал, Шагаан-Арыг ышкаш черлерде улусчу дружинаның ажылында чамдык арга-дуржулга мөөңнеттинип турар. А Торгалыг, Арыг-Бажы, Иштии-Хем көдээ Советтери улусчу дружинаның ажыл-чорудулгазынче чогуур кичээнгейни салбайн турарындан, ында хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктарның саны эвээш эвес.

Ук слётка «Күш-ажылдың хостуу» совхоздан С. Даңзы-Белек, Шагаан-Арыг хоорайдан З. Черданцева, В. Дамдын оларны хөй-ниитиниң корум-чурумун тударынга үлегерлиг киржип, эки ажылдааны дээш өртектиг белектер-биле шаңнаан.

В. ДОНГАК.

Хайгааралды күштелдирер

Эрзин районнуң улус өөредилге килдизи школа директорларының, партия эге организация секретарьларының хуралын эрттирген. Аңаа Бай-Даг сес чыл школазының директору А. С. Сарыгларның школаның өөредилге, кижизидилгелиг ажылының дугайында болгаш өске-даа илеткелдерни дыңнаан.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, школазын ара каар, шоп-содаа кылыр, ийи-чаңгыс өөреникчилер Бай-Даг, Эрзин, Нарын школаларында чыл санында үргүлчүлеп келгенин ук хуралга санал берген эштер шынгыы шүгүмчүлээн. Чижээ, Эрзин ортумак школазының үш өөреникчилери бөлүглежип алгаш, Нарын суурга январь айда дерзии хулиган үүлгедигни кылып, келемче херээнге онаашканнар. Бо чергелиг корум-чурум үрээшкиннериниң бөлүп турар кол чылдагааннары чүл дээрге, чамдык ада-иелер ажы-төлүнүң өөредилге, кижизидилгезинче чогуур кичээнгейни салбайн турарында. База ол ышкаш школаларның дирекциязы, ылаңгыя партия, комсомол, профэвилел организациязы-биле кады төрелдер комитединиң ажылының чавыс деңнелде тургустунганындан пазы четпээн уруглар кем-херек үүлгедип, өөредилгезин ара каап турар. Ынчангаш ада-иелерниң болгаш школа коллективиниң талазындан пазы четпестер-биле ажылды экижидип, хайгааралды күштелдирери чугула.

Д. ТАНОВ.

Мергелдейге чагаа

ХАРЫЛЗАА ҮЗҮЛДҮ

Эртежик ужурашкан ийи кижи менди солушкаш, мынчаар чугаалажып эгелээр:

— Шагың каш чедип тур?

— Мээңии сес-тир.

— Сээң каш-тыр?

— Тос шак ажып-тур.

— Орта бе моң, тала!

Боттарының шактарынга бүзүрешпейн, ажыл шагындан озалдаан дугайында ол ийи дүвүреп эгелээн. Оларның бирээзи тургаш:

— Бистиң суурда радио бар эвес, шагымны шагда-ла эжимниң приёмнигинден деңнеп алганым, оар, хынаваан мен.

— Силерниң шагыңар каш чедип тур?—деп, чаны-биле эртип чыткан кижиден олар айтырган.

— Радио ыттавас, чүгле сымыраныр апаргандан бээр шак эдилевестээн мен. Ону деңнеп алырының аргазы чок болган.

— Ажылдаарыңда шаг-үеңи канчап билип алыр кижи сен?—деп, демгилер хандыгып айтырган.

— Дагаа эдериңден одуңгаш турар; хүн үнериңден даап бодааш, ажылга баар; хүннүң даг бажынга олуруптарындан орайтааның билир...

Мындыг хевирлиг чугааларны Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуң төвү Арыг-Бажының чурттакчыларындан болган-на чок дыңнаар.

Суурнуң чүгле төп кудумчузунда радио сымыраныр, а Хову ышкаш өске кудумчуларда шуут ыттавас болганындан бээр чыл ашкан.

Бистиңнде радионуң оозу барык хоочураан, а ол аарыг ам телефонче халдап эгелээн. Арыг-Бажы — Хандагайты — Торгалыг аразынга телефон нажыры сөөлгү үеде барык човулаң болган.

Чок-ла болза кандыг-даа ток чок, дүлей болур, а чамдыкта шупту шуугум тудушкак—бот-боттарынга шаптыктап туруп бээр;

— Кайдал бо?

— Трубкаң сал!

— Бисти үзе кирдиң.

Албанның херээнде, чоннуң амыдыралында чугула болгаш далаштыг кандыг-даа айтырыг туруп болур. Районнуң харылзаа белдириниң начальниги эш Л. Оржак, чоннуң ол талазы-биле тургускан дилээн янзы-бүрү чылдагаанга сылдаглап, шиитпирлээрин соңгаарладып келгени канчап-даа таарышпас.

Мерген Мергенович! Чүгле бо ийи айтырыгны — радио, телефон дугайын дарый шиитпирлээринге дузалаарын дилеп, Өвүрде бистиң суурнуң чурттакчыларының мурнундан бижидим.

К. МОНГУШ.

МАЛЧЫННАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Мөңгүн-Тайга районда райпо баштаар чери чоннун херегтел бараанын эккеп садыглаарын, ярмаркаларны организастаарын сөөлгү үеде экижиткен болзажок, ырактa малчыннарны автолавкалар хандырып келген.

Ылаңгыя ырак-узак малчыннары аъш-чем, үлетпүр бараанныры-биле хандырары амдаа четпес. Мөген-Бүрен бажында, Тоолайлыгда ларёктарны четчир бараан-биле хандырбайн турар. Түс черниң кадыр-берт байдалын райпо болгаш колхоз баштаар черлери чедир өөренип көрбейн база садыг талазы-биле хандырылганың эптиг аргаларын дилеп тыппайн турар. Садыг, ниити чемненилге черлериниң культуразы ам-даа чавыс. Ында ажылдап турар кижилерден негелде куду. Райпога өре-самчыгдал ам-даа бар, кадрларның үнер чоруу эвээжевейн турар.

Хлеб быжырарының планы күүсеттинип тура-даа, ону садыглаарының культуразы четпес, чоңга таарымчалыг кылдыр тургустунмаан. Нитти чемненилге черлеринге кылып турар аъш-чемниң ассортиментизи кызы, шынары куду.

Мөңгүн-Тайга — ырак район. Өске районнарга деңнээрге чоңну садыг талазы-биле хандырар ажыл ам-даа багай тургустунган. Сезоннар аайы-биле үлетпүр бараанныры үстүп, аъш-чем бараанныры доктаамал эвес кээп турар. Маңаа соодукчуларны чамдык магазиннерге, столоваяларга салып болур. Ынчангаш эът аймаан, балык, үс, колбасаларны чүге үзүк чок садып болбазыл? Черле ынчаш улуг-даа, бичии-даа кижилерге таарыжыр аъш-чемниң чугула бараанныры бисте эвээш хемчээлдиг кээп турар.

Хлеб быжырып турарындан аңгыда, полуфабрикат, булочка аймаа кылып бүдүрбейн турар.

М. ОНДАР.

«РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарынга соңгулдалар дугайында дүрүмнүң» 31 болгаш 34 чүүлдерин ёзугаар РСФСР-ниң Тыва АССР-де районнар (хоорайлар) улус судтарының улус судьяларынга кандидаттарны бүрүткээниниң дугайында ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттериниң

ДЫҢНАДЫЫ

Кызылдың Чөөн талакы № 1 соңгулда округундан — Раиса Васильевна **Цуканова,** 1929 чылда төрүттүнген, орус, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Кызыл хоорайның улус судунуң улус судьязы, Кызыл хоорайның харылзаа белдириниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Кызылдың Төп № 2 соңгулда округундан — Виктор Михайлович **Макаров,** 1946 чылда төрүттүнген, орус, партия кежигүнү эвес, дээди эртемниг, Каа-Хем районнуң улус судунуң стажёру, Кызылдың № 2 чүък автобүдүрүлгезиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Кызылдың Барыын талакы № 3 соңгулда округундан — Елена Николаевна **Рачковская,** 1935 чылда төрүттүнген, орус, партия кежигүнү эвес, дээди эртемниг, Кызыл хоорайның улус судунуң улус судьязы, Тываның авто-септелге заводунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Кызылдың Мурнуу талакы № 4 соңгулда округундан — Федор Михайлович **Тарасов,** 1948 чылда төрүттүнген, орус, партия кежигүнү эвес, дээди эртемниг, Барыын-Хемчик районнуң улус судунуң стажёру, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Горныйның № 5 соңгулда округундан — Өлчеймаа Самбуевна **Дансюрюн,** 1949 чылда төрүттүнген, тыва, ВЛКСМ кежигүнү, дээди эртемниг, Кызыл хоорайның улус судунуң стажёру, Кызылдың даарапылга комбинадының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Бай-Тайганың № 1 соңгулда округундан — Борис Монгушевич **Соскар,** 1949 чылда төрүттүнген, тыва, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Бай-Тайга районнуң улус судунуң улус судьязы, «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралындан депшиттирген.

Кызыл-Мажалыктың № 1 соңгулда округундан — Галина Ивановна **Пикалова,** 1948 чылда төрүттүнген, орус, ВЛКСМ кежигүнү, дээди эртемниг, Тыва АССР-ниң юстиция министерствозунуң юрис-консультантызы, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Барыын-Хемчиктиң № 2 соңгулда округундан — Владимир Беган-Сүрүнович **Дүлүш,** 1943 чылда төрүттүнген, тыва, партия кежигүнү эвес, дээди эртемниг, Барыын-Хемчик районнуң улус судунуң улус судьязы, «Барлык» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Чадананың № 1 соңгулда округундан — Рафкат Абдулович **Абрахманов,** 1942 чылда төрүттүнген, татар, партия кежигүнү эвес, дээди эртемниг, Тожу районнуң улус судунуң улус судьязы, «Искра» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралындан депшиттирген.

Сүт-Хөлдүң № 2 соңгулда округундан — Белекмаа Иргитовна **Манчыылай,** 1947 чылда төрүттүнген, тыва, партия кежигүнү эвес, дооспаан дээди эртемниг, Чөөн-Хемчик районнуң улус судунуң судьязы, «Большевик» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Каа-Хем районнуң № 1 соңгулда округундан — **Надежда** Васильевна **Лещинская,** 1941 чылда төрүттүнген, орус, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Каа-Хем районнуң улус судунуң улус судьязы, Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозунуң болгаш 1104 дугаар орук участогунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Кызылдың № 1 соңгулда округундан — Бадыраа Кулчаевич **Түлүш,** 1938 чылда төрүттүнген, тыва, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Кызыл районнуң улус судунуң улус судьязы, «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Өвүрнүң № 1 соңгулда округундан — Валентина Доржуевна **Куулар,** 1948 чылда төрүттүнген, тыва, ВЛКСМ кежигүнү, дээди эртемниг, Өвүр районнуң улус судунуң улус судьязы, «Торгалыг» совхозтуң болгаш районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Бии-Хемниң № 1 соңгулда округундан — Нэлли Анатольевна **Бесякова,** 1942 чылда төрүттүнген, орус, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Бии-Хем районнуң улус судунуң улус судьязы, Туранның амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Бай-Хаактың № 1 соңгулда округундан — Хамидулла Галимуллович **Файзуллин,** 1942 чылда төрүттүнген, татар, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Таңды районнуң улус судунуң улус судьязы, Күрүнениң Тывада кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Хову-Аксының № 2 соңгулда округундан — Любовь Павловна **Рожкова,** 1949 чылда төрүттүнген, орус, ВЛКСМ кежигүнү, дооспаан дээди эртемниг, Таңды районнуң улус судунуң стажёру, Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Тес-Хемниң № 1 соңгулда округундан — Долгар Ондаровна **Оюн-Бартан,** 1929 чылда төрүттүнген, тыва, СЭКП кежигүнү, ортумак эртемниг, Тес-Хем районнуң улус судунуң улус судьязы, Тес-Хемниң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Тожунуң № 1 соңгулда округундан — Василий Кузьмич **Морозов,** 1926 чылда төрүттүнген, орус, партия кежигүнү эвес, дооспаан дээди эртемниг, Бии-Хем районнуң улус судунуң суд күүсекчизи, «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Улуг-Хемниң Барыын талакы № 1 соңгулда округундан — Татьяна Тимофеевна **Белова,** 1928 чылда төрүттүнген, орус, СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Кемерово областың Березовск районунуң улус судунуң улус судьязы, «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Улуг-Хемниң Чөөн талакы № 2 соңгулда округундан — Оскал-оол Лама-Сүрүнович **Салчак,** 1949 чылда төрүттүнген, тыва, ВЛКСМ кежигүнү, дээди эртемниг, Өвүр районнуң улус судунуң стажёру, «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиттирген.

Эрзинниң № 1 соңгулда округундан — Елена Хертековна **Дажы-Сегбе,** 1945 чылда төрүттүнген, тыва, СЭКП кежигүнү, дооспаан дээди эртемниг, Эрзин районнуң улус судунуң улус судьязы, «Чаа орук» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралындан депшиттирген.

Мөңгүн-Тайганың № 1 соңгулда округундан — Борис Лопсанович **Даңзы,** 1926 чылда төрүттүнген, тыва, СЭКП кежигүнү, ортумак эртемниг, Мөңгүн-Тайга районнуң улус судунуң улус судьязы, «Малчын» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралындан депшиттирген.

(Уланчызы. Эгези № 72 «Шында»).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Мавра Панфиловна Гаева — Ильинка суурда өг-бүле ээзи.

Софья Климентьевна **Маношкина** — Эржейниң кино үндүрер чериниң киномеханиги.

Валентина Власовна **Маношина** — Эржей суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Лукерья Ивановна **Горбунова** — Ужеп суурда өг-бүле ээзи.

Татьяна Харитоновна **Маношкина** — Эржей суурда өг-бүле ээзи.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Беш уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Неонила Трифоновна **Вершинина** — Ужептиң кодээ клувунуң техажылчызы.

Акулина Сергеевна **Кутрюмова** — Эржей суурда өг-бүле ээзи.

Варвара Михайловна **Старикова** — Ужеп суурда өг-бүле ээзи.

Биче-Уруг Баяновна **Шимит** — Ильинка суурда өг-бүле ээзи.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес уругну божааш, кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Чажыт Тевек-ооловна **Хомушку** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Татьяна Кирсановна **Межикова** — Кур чер суурнуң КБ-зының техажылчызы.

Рая Маскыровна **Монгуш** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чыжай Очур-ооловна **Ховалыг** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Алефтина Амай-ооловна **Дензинмаа** — Кур чер суурнуң уруглар яслизиниң эргелекчизи.

Чечеймаа Демчиковна **Куулар** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Галина Ондаровна **Ондар** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Сес уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Белек Опайларовна **Ооржак** — «Кызыл Тук» колхозтуң колхозчузу.

Чечекмаа Бызаанчыевна **Ооржак** — «Кызыл Тук» колхозтуң колхозчузу.

Дыртый Маадыровна **Төмүр** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Хаянмаа Биче-ооловна **Тюлюш** — Чаа-Суур школазының техниктиг ажылчыны.

Чеди уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Татьяна Монгушевна **Өсүр-бай** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Елизавета Манчааевна **Тюлюш** — Чаа-Суурнуң ясли-садының ажылчыны.

Алды уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мария Тюлюшевна **Докмит** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-Уруг Монгушовна **Ийма** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Наскыл Балдановна **Лопсан** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Сарыг-кыс Болгаровна **Тумат** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Билзии Хүрең-ооловна **Ховалыг** — Солчурнуң ясли-садының няназы.

Беш уругну божааш, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Вера Сандановна **Дамдын-оол** — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Оюмаа Чамыраевна **Донгак** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Анчимаа Чаповна **Монгуш** — Солчур ортумак школазының башкызы.

Балыкай Биче-ооловна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Дина Кечил-ооловна **Монгуш** — Солчур ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Галина Чуулуновна **Ооржак** — Солчурнуң ясли-садының эргелекчизи.

Зоя Шарыевна **Ооржак** — «Кызыл Тук» колхозтуң колхозчузу.

Маадак Кожумаевна **Ховалыг** — Хандагайтының ясли-садының эргелекчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 26.

(Уланчылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Чугаалажыышкын доозулган

ЛОНДОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкону марттың чээрби дөртте Великобританияның премьер-министри Г. Вильсон хүлээп алган.

Оларның аразынга болган беседаның үезинде совет-англи харылзааларны хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегей-ниң чамдык чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган. Беседа ажыл-херекчи, боттуг байдал-биле болган.

База-ла марттың 24-те А. А. Громыко биле Великобританияның даштыкы херектер министри Дж. Каллагэнниң аразынга чугаалажыышкыннарны дооскан.

Социализм чурттарында

● **СОФИЯ.** Чуртта эң улуг деп санаттырып турар гидроэнергетиканың «Белмекен-Сестримо» комплекизиниң тудугжулары болгаш энтекчилери бо чылдың бирги кварталының планын хуусаадан эрте күүсеткенинниң дугайын дыңнаткан. Ол чедиишкин — Болгарияның Коммунистиг партиязының XI съездизин төлептиг уткуур дээш чарыштың түңнели-дир.

Гавробтуң пос-таавы комбинадының мурнакчы ажылчыннары Е. Дмитрова болгаш Ю. Станева олар республиканың коммунистериниң чоокшулап келген чыыжынга алдар кылдыр бо беш чылда хуусунда ийи-ийи бүдүрүлге планнарын күүседир деп хүлээгеннер. «Пирдоп» дээр агроүлетпүр комплекизинде XI съездиниң делегады А. Алдевке баштаткан механизаторлар бригадазы «6 хүн иштинде — 8 норма дээш» — деп, кыйгырыг-биле ажылдап турар.

● **ПРАГА.** Чехословакияда суггарылганың дөрт улуг суг тудуун эгелээн. Оларның ийиизи — Словакияда, Төп Чехия Мурнуу Моравияда — бир-бир суг буталарын кылып турар. Ол суггарылга системаларын бо беш чылда (1976—1980 ч.ч.) ажыглап эгелээр. Бо беш чылда 380 муң гектар черге суггарылга тудуун кылырын көрүп турар.

● **ВАРШАВА.** Польша найысылалды болгаш Варшава воеводствозун республиканың үлетпүр талазы-биле ийиги черде деп санап турар. Ынчалза-даа найысылал воеводствозу кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп, сайзырадыр талазы-биле база чугула черни ээлеп турар.

Силезияның дагкыларынга апаар чаа ногааларлыг «ногаан эшелоннар» Варшавадан үнер, даштыкы чагыкчыларже чорудар согуналыг болгаш капусталыг транспорттар оон чоруур, москвачыларга болгаш берлинчилерге чедирер чечектер чүдүрген самолеттар база-ла оон ужуп чоруптар. Ында гектар санындан-на 946 килограмм ногааларны болгаш 192 килограмм кат-чимисти сайгарып турар. Ол дээрге, бүгү чуртта ортумак деңнелден дыка хөй-дүр.

● **УЛАН-БАТОР.** Моолдуң чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары боттарының байырлалын демдеглээн. Улус ажыл-агыйының бо адыры аңгы үеде республиканың ниити үлетпүр продукциязының дөрткү кезиин, оон экспортунуң — даштыкыже үндүрер үлүүнүң 20 ажыг хуузун бүдүрүп үндүрүп турар апарган. Чиик үлетпүрнүң бүдүрүлге черлеринде бешки моол ажылчын ажылдап турар.

(СЭТА).

Тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). АКШ-тың бурунгаар депшилгелиг кижилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдерин делегейге Совет Эвилелиниң турушталарының улам быжыккаанының болгаш ооң улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш демиселге күжениишкиниң идепкейжээниниң херечилели кылдыр үнелеп көрүп турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң съезд илдириинде Совет Эвилели тайбың дээш демиселди ийи дакпыр күш-биле үргүлчүлээр апаар дээн сөстери термоядролуг халаптан чайлап болурунга бистиң идегеливисти быжыктырган деп, порт чүдүрүкчүлериниң болгаш склад ажылчыннарының профэвилелиниң Вашингтонда төлээлекчизи Патрик Товин СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Бистиң 65 муң ажыг кижилиг профэвилелдистиң кежигүннериниң хөй кезии совет-америк харылзааларны экижидеринче угланган чүткүлдүг бүрүнү-биле деткип турар деп, П. Тобин чугаалаан. Совет Эвилели-биле садыг-экономиктиг харылзааларны калбартырын бистер дорту-биле күзеп турар бис, чүге дээрге ындыг харылзаалар порт ажылчыннарын ажыл-биле хандырарынга боттуг салдарын чедирип турар болгай. Америк порттарга келир совет суднолар улам көвүдээн тудум-на, бисче улам эки болур. Бистиң ажыл-херекчи харылзааларывыс улам быжыккан тудум-на, бистиң улустарның тайбың болгаш пайыралчы чүткүлү улам улгадыр апаар.

Чоокта чаа бистиң профэвилелдистиң төлээлекчилериниң делегациязы Совет Эвилелинге барып чораан. Делегаттарның эң-не улуг сонуурган чүүлү совет улустуң тайбыңче чүткүлү болган. Ол ышкаш совет экономиканың чедиишкиннерин, ооң хөгжүлдезиниң деп-дески болгаш бедик темпилиин делегацияның киржикчилери дыка сонуургааннар. Бистер ол чедиишкиннерге өөрүп турар бис, чүге дээрге ССРЭ-ниң политиказы тайбың дээш демиселге эң чугула факторларның бирээзи болур деп санап турар улус бис.

Делегейниң ийиги дайынының киржикчизи, Вашингтонда такси чолаачызы Франциско Салливан бөдүүн американнар хамыктың мурнунда тайбыңны болгаш хлебти күзеп турарын СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Бистиң улустарывыс хоозуралдыг ядролуг дайынны болдурбазын дыка күзеп турар. Америк чазак Совет чазак-биле кады ол чугула сорулганы чедип алыр ужурлуг.

Л. БУЗ.

Олимпиада-76

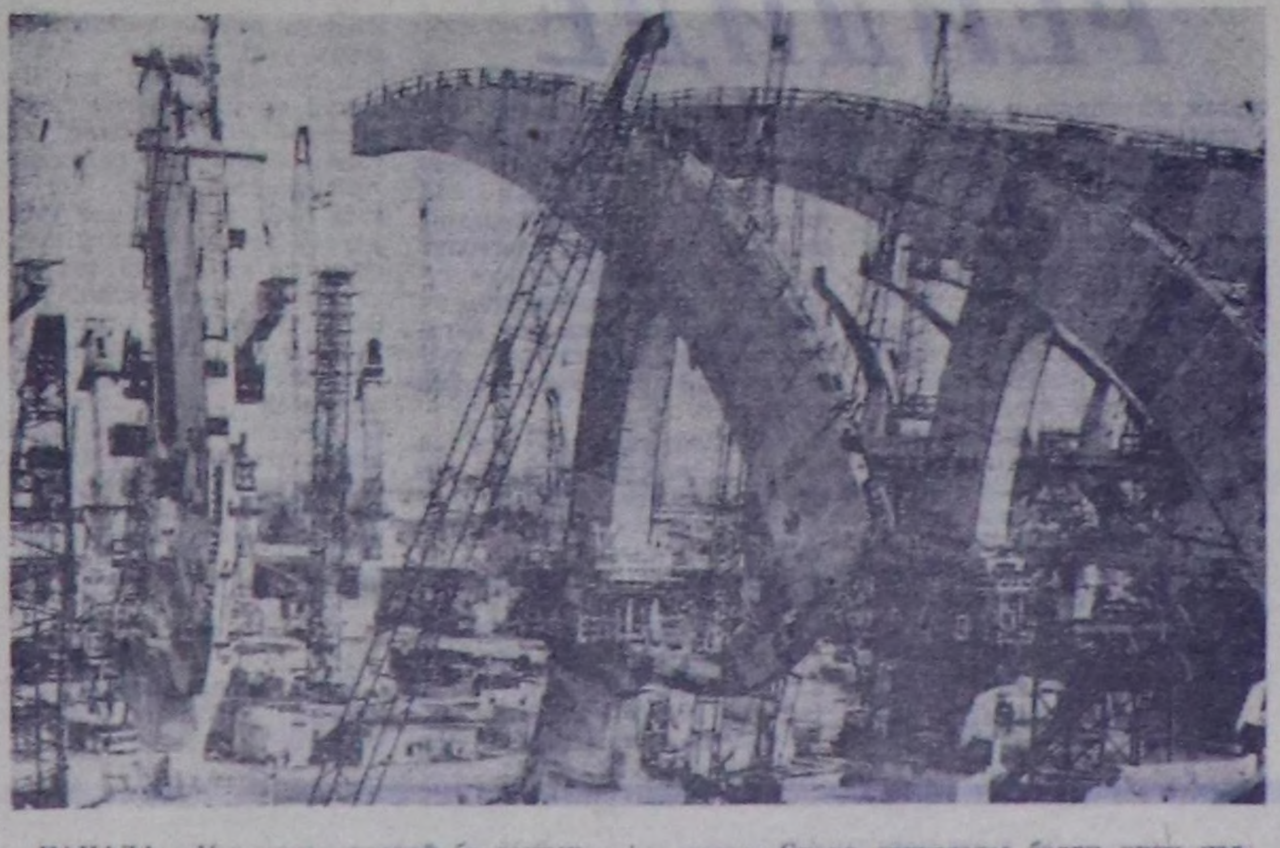

КАНАДА. Монреаль хоорай бо чылын эртер Олимпий оюннарының киржикчилерин болгаш аалчыларын хүлээп алырынга белеткенип турар. Олимпий суурну тудуп турар. Спорт тудугларын бедик үнүп келгилээн.

ЧУРУКТА: Олимпий стадионнуң тудуу.

ДПА — СЭТА-ның фотозу.

АРГЕНТИНАДА КҮРҮНЕ ЭРГИЛДЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Аргентинаның чепсектиг күштериниң командылалы март 25-те күрүне эргилдезин кылган. Чуртта эрге-чагырганы шериг хунтазы алган болгаш ында курлаг чер шериниң, шериг-агаар болгаш шериг-далай күштериниң командылакчылары кирген.

Хувта национал радиону дамчыштыр кылган кыйгырыынга чуртту удаап-башкарарын бодунуң холунга алыр деп шиитпирлээнин медеглээн. Чуртта бүзээлел байдалын чарлаан, хуралдарны болгаш митингилерни кылырын хоругдаан, чонну хунтаның айтыышкыннарын күүседирин дужааган.

Информация агентилелдериниң дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Буэнос-Айресте кол-кол албан черлерин шериглер контрольдап турар.

Аргентинаның президентизи Перонну туткаш, найысылалдан чурттуң мурнуу чүгүнче аппарган.

КОНГРЕССТИҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ОТТАВА. (СЭТА). Канаданың Манитоба мөжүзүнүң найысылалы Виннипег хоорайга Канаданың тайбың камгалалының конгрезиниң ийи чылда бир катап чыылдырар конференциязы боол эрткен.

Чурттуң аңгы-аңгы районнарында ооң салбырларының төлээлери болгаш хөй-ниити организацияларының активчилери Канаданың тайбың камгалалының конгрезиниң ажылчорудулгазын болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демиселди идепкейжидер талазы-биле сорулгаларны чугаалажып көргеннер.

Делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының хемчеглерин быжыглап, чепсегленишкинниң дүжүрери, ядролуг болгаш массалыг узуткаашкынны болдурар өске-даа чепсектерни хоруури дээш демисежиринче делегейниң хөй-ниитизин кыйгырып турар Стокгольмның чаа медегелелиниң адаанга хол үжүүр массалыы-биле чыырының кампаниязын чоокку үеде Канадага эгелээриниң дугайында шиитпирни конференцияның делегаттары хүлээп алганнар.

Шериг чарыгдалдарын кызырарын, боо-чепсекти даштыкы чурттарга садарын соксадып, НАТО-нуң шериг белүглениишкининден үнерин чазактан негеп турар резолюцияны тайбыңның канада талалакчыларының конференциязы хүлээп алган.

Харылзааларны чугаалажып турар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразында харылзааларның экижип кел чыдарын деткип турарын илереткен резолюцияны АКШ-тың сенадынга чугаалажып көргеп. Ону сенаторлар А. Крэнстон (демократ, Калифорния штаттан), Г. Бейкер (республиканчы, Теннеси штаттан) аңаа чугаалажып көөрү-биле кирген.

Сенатта хөй кезии боол турар демократтарның баштыңы М. Мэнсфилд бо талазы-биле санал берип чүве чугаалааш, бо резолюцияны аңаа кииргенни «ныы угланыышкынче базым болганын» демдеглээн. ССРЭ биле АКШ-тың аразында чорүлдээ хевээр-даа болза, америк улустуң болгаш чер кырынга тайбың херээниң эрге-ажыктарын ёзугаар дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче бүгү талалыг чүткүүрүндеп ядролуг чүс чылдың үезинде кандыг-даа арга чок боол турар деп, ол демдеглээн.

Сенатор Э. Кеннеди (демократ, Массачусетс штаттан) совет-америк харылзааларны экижидериниң эргежок чугулазын айыткан. Ол стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар талазы-биле Совет Эвилели-биле чарган дугуржулганы бедик-биле үнелээн. Бо талазы-биле чугаалажыышкыннарның үргүлчүлеп турарынга база байыр чедирген. Эгелээн херекти үргүлчүлээри, чаа-бүрү адырлар талазы-биле ССРЭ-биле чаа дугуржулгаларны чедип алырынче чүткүүрү эргежок чугула-дыр деп, сенатор онзалап демдеглээн.

Совет-америк харылзааларның экижидериниң политиказы бирги ээчегде ядролуг дайынның кыжаныышкынын узуткаарынче угланган турар ужурлуг дээрзин санал-онал бергеннер демдеглеп турган.

Көрген айтырыгның чугулазын барымдаалааш, ону даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязынга ыяк чугаалашсың дээш резолюцияны чорудар деп сенат шиитпирлээн.

ТОЯАНЧЫ АНТИСОВЕТЧИК

МАДРИД. (СЭТА). Испанияның фашистиг корум-чурумунуң артынчыларындан халбактанып турар реакцылыг бөлүктери эң каржы антисоветчик Солженицынга Мадридтиң телевидениезин дамчыштыр чүве чугаалаар арганы берген. Римниң «Пэзе сера» солуну ооң чугаазының дугайын шоодуп бижээш, Солженицынга франкизм дыка сеткилге кирер болгаш Испанияга «эң-не хостуг-шөлээн чорукту» берген «франкочу корум-чурумнуң ажык-дузазының» дугайын ыят чогу-биле чулчуруп олурганын айыткан.

Калчаалыг реакционер испан улуска ажыл соксадыышкынын болдурбазын сүмелеп, ол чорук коммунистиг диктатураны тургузарынга чедирип болурунуң дугайын чулчураан деп ол солун уламчылап бижээн. Солженицын баскыларны шаажылап өлүргенин шын-дыр деп агартып турган. Солженицынның ол чугаазын «Пэзе сера» солун «хаанныг эрге-чагырганың үезиниң эрткенинге хомудап ыглаан чөнүкпен-дирэ деп, кыжырып бижээн.

Бо талазы-биле англи «Гардиан» солуннуң бижээни база солун. Испан телевидениеге берген харыыларынга Солженицынның франкочу корум-чурумну бажын ажыр мактаар дээш чугаалаан сөстери «Мадридтиң системаның эң реаксылыг талалакчыларын магадаткан» болгаш кедергей консервативтиг шимчээшкинниң баштыңы Хирон база неонацистиг баштыңчы боол турар Блас Пиньяр ышкаш, ындыг барыын үзелдиг идегеттериниң өөрүшкүлүг уткуп-хүлээп алыышкынын болдурган деп ол солун бижээн. Ол солуннуң бижээни-биле алырга, Испанияның оваарымчалыг ажылдакчыларының бирээзи мынча дээн: «ол чогаалчы политика талазы-биле шын бодап шыдаар аргазын оскунган хаан угаан-сарыыл аарыындан качыгдаан болгаш ону барын экстремистер социал демократияның херээнге, кижиниң эргелеринге болгаш ажылчыннарның эрге-шөлээзинге удур халдаашкын кылыр чепсек кылдыр ажыглаар арганы берген эвес бе деп айтырыгны ам боттарывыска салыр ужурлуг бис».

ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездизи чүгле хөй националдыг Совет Эвилелиниң улустарынга эвес, харын база делегейге эң-не онза улуг ужур-дузалыг болуушкун-дур — деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге Финляндияның Компартиязындан чораан төлээлерниң баштыңы Финляндияның Компартиязының даргазы А. Сааринен ФКП-ның Хельсинкиде район организацияларының бирээзиниң коммунистеринге чүве чугаалааш, онзалап демдеглээн. Бүгү делегейниң бурунгаар депшилгелиг күштериниң калбаа-биле деткип турары Лениниң партиязының политиказының шынныын ханызы-биле медерел, билиринге үндезилеттинген улуг кодурлуушкун ол съездиниң онзаланчак чүүлү ол болганын А. Сааринен чугаалаан. Партияның бүгү-ле планнары амыдыралга ыяап-ла боттаныр деп чүвеге бүзүрелдиг ындыг кодурлуушкунунуг байдал боол турган.

Тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хостуг болгаш хамаарышпас чоруу дээш моон соңгааргы демиселдиң программазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы улуг ужур-дузалыг деп А. Сааринен демдеглээн. Ол болза, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Тайбың программазының тудуш үргүлчүлели болгаш боттаныышкыны боол турар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хурал ону амыдыралга чедиишкинниг боттандырып турарының эң тодаргай бадыткалы болган деп, А. Сааринен онзалап демдеглээн.

Садаттың политиказының дугайы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Вашингтон стар ньюс» солуннуң бижээни: президент Садат Совет Эвилели-биле найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээниң күштүг чоруун соксаткаш, бодунуң кырлап эртип келгени бүгү көвүргелерин өрттедипкен. Ооң найырал болгаш кады ажылдажылга, а эң ылаңгыя боо-чепсек тып алыр талазы-биле кандыг байдалга таваржыр апаары дыка билдинмес боол турар. АКШ-та бүгү-ниитиниң бодап турары-биле алырга, Садат ССРЭ-биле харылзаазын соксаткаш, Каттышкан Штаттардан боттуг шериг дузаламчызын алырынга бодунуң идегелин экижидерин ораалдажып турар.

Египеттиң ындыг кордалын Израильдиң талазындан удурланыышкын боол турда-ла, ол чедип алыр деп турар. Ону баш удур бүрүнү-биле билип болур турган. Амгы үеде конгрессте Садатка алды «С-130» дээр шериг-транспорт самолёттарын садар дугайында чазактың саналын чугаалажып көрүп турар. Ынчангаш Египетке шериг дузаламчызының калбак программазының дугайында саналга конгресс удурланыр боол база чадавас.

Египеттиң Чепсектиг Күштериниң байдалы баксыраар болза, израильдер дыка-ла өөрүүр болгай.

Америк политиктер 332.500 кижилиг, 470 шериг самолёттуг, 2 муң танкылыг болгаш барык 1.700 янзы-бүрү, ыраан узак черге адар үгер-боолардыг шеригни бүрүнү-биле катап чепсеглээринге эргежок чугула кайы хире күш херегин хамыктың мурнунда бодап көөр ужурлуг деп, ол-ла солун уламчылап бижээн. Ол дээрге үр чылдар болгаш хөй миллиард доллар-акша херек апаар-дыр. Ындыг чорук америк-египет харылзааларны быжыглаарынга болгаш Чоокку Чөөн чүкте байдалды чогумчалыг болдурарынга идиг бээр деп бодал дээрге дыка-ла чигзиниг-дир.

ШЫН

ССР Эвилелиниң Улуг театрының 200 чылынга

ООҢ СОРУУ—ОПЕРА

ЧУРУКТА: композитор Т. Хренниковтуң «Ынакшылга ынакшыл-биле» деп балединиң киржикчилери (солагай таладан оң талаже) артист Т. Голикова, А. Годунов, композитор Т. Хренников, тургузукчу балетмейстер В. Бокадоро, Ю. Владимиров, Н. Тимофеева, дирижёр Копылов.

ЧУРУКТА: К. Молчановтуң «Мында даң хаяалары ыржым» деп операзындан көргүзүг. Оң таладан солагай талаже: Лиза Бричкина — артист Г. А. Калинина, Соня Гурвич — РСФСР-ниң алдарлыг артизи К. Г. Кадинская, Васков — РСФСР-ниң улустуң артизи А. А. Эйзен, Женя Комелькова — РСФСР-ниң улустуң артизи Е. В. Образцова, Рита Осянина — артист Г. И. Борисова.

А. КОНЬКОВТУҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Залда тырыкты шагда-ла өжүрүпкен-даа болза, көрүкчүлер артистиниң сценаже катап-катап чалавышаан турган. Ол хаан кижиниң аар хеп-сынындан хосталып, салын адырып ап олурган..

Евгений Нестеренко Улуг театрның сценазынга үш шак дургузунда көргүзүгден көргүзүг чедир хаан Борис Годуновтуң аар човуланын көрүкчүге чедирип бараалгаткан. Хаанның дүжүлгезин ээлээр ужурлуг бичии тажының чок болганынга хаан буруулуг. Хаанны ооң бодунуң арын-нүүрүнүң суду буруудадып турар. Хилинчектенип кергеткен чүректиң ханызындан ажыг-човуланы тода көргүзери артистке онаажып турган. Евгений Нестеренконуң күүселдези ёзулуг-ла кайгамчык чүүл болган.

Ону шаляпинчи чаңчылдарның уламчылакчызы деп адап турган. Опера сценазынга үнгеле чаа он чыл боор турар артистиң күүседилгезинге ындыг үнелелди бээри белен эвес.

Мооң мурнунда инженер-тудугжу чораан артистиң бодунга уран чүүлге ооң шак мындыг шапкын базымнары анаа эвес ышкаш сагындырган. Евгений ийи чыл дургузунда инженерниң ажылын Ленинград консерваториязының кежээки салбырынга өөредилге-биле холбап келген.

Ооң башкылары талантылыг кижилер чораан: инженер-тудуг институдунга өөренип тургаш, Ленинград университединде ниити ыр башкызы Мария Матвеевага башкыладып турган. Консерваторияга башкызы профессор Василий Лукянин дугайында мынчаар чугаалап турар: «Мээң чедип алган чүүлдерим башкымның ачызында болган. Ол бисти артистер кылдыр, музыкантылар кылдыр, оолдаа артык хамаатылар кылдыр кижизиткен. Орус вокал школазының эң дээре чаңчылдарынга бисти өөретпишаан, дилээшкинче чүткүлге, онзагай тускайлаң болурунга өөреткен».

Бас үннери улгаткыже хевирлеттинер. Ону он-он чылдарда таарыштырып, эдер апаар. Бас үнүнге 30 хар дээрге чалыы назын болур. Нестеренконуң кызымак чоруу үени чыыра тыртып келген. Ол 25 харлыг турда, консерваторияның 4-кү курузунга өөренип турда, Ленинградтың Биче опера театрынче чалай берген. Артистиң опера театрынга улуг амыдыралының эгези ол.

Оон соонда, ийи-ле чыл эрткенде, Болгарияга болган ыраажыларның Бүгү-делегей конкурузунуң лауреады болган. Даргомыжскийниң «Русалка» деп операзындан Мельниктиң партиязын күүседирге ону сценаже 18 катап чалап үндүрген. База бир үш чыл эрткенде Москвага болган Чайковский аттыг IV Бүгү-делегей конкурузунуң шаңналын алгаш, Улуг театрның ыраажызы болу берген.

Нестеренко ховар дээн үнүг болурундан аңгыда, артисчи даштыкы аян-шинчизи-биле база онзагланып турар. Дурт-сыны көрүштүг, мөге шырак кестүр кижи. Арын-шырайы аянныг: бедик хавактыг, ак-көк карактарлыг, эриннери чуга, дыдыраш кара-хүрең баштыг. Артист будуттунуп алганда мырыңай кайгамчык!

Ооң маадырлары бот-боттарынга дөмейлешпес. Мусоргскийниң «Хованщина» деп операзында ырлаан Досифей. Прокофьевтиң «Дайын болгаш тайбыңында» фельдмаршал Кутузов. «Руслан биле Людмилада» тоолзут аныяк орус эр Руслан—артистиң кайгамчык чогаадыкчы чедиишкини. РСФСР-ниң алдарлыг артизи Евгений Нестеренко эпоханың, ооң аажы-чаңының, маадырларның шинчилекчизи боор турар.

Ыраажы кижи чангыс черге доктаавайн, чаа чүүлдерни доктаамал дилеп, тып чоруур болза чугула деп санап турар.

Ыраажының репертуарында 30 опера партиялары кирип турар. Ол бодунуң чогаадыкчы күжүн чүгле операга эвес, харын өске чүүлдерге база шенеп чоруур. «Мээң бүгү-ле сонуургалдарым музыка-биле холбашкан. Операдан аңгыда концерттерге болгаш педагогикага сонуургалдыг мен». Ол Москва консерваториязында ыраажылар кафедразын удурткан. Бүгү-ле чүүлдерге сонуургалдыг кылдыр өөредир деп бодунуң башкызының кыйгырыын ол өөреникчилеринге чаңчыктырып турар.

Ыраажының камера программазы база элбек. Глинканың, Даргомыжскийниң, Бородинниң, Римский-Корсаковтуң, Чайковскийниң, Рахманиновтуң, совет болгаш даштыкы композиторларның арияларлы, романстары ында кирген. Ол 11 пластинкада бижиткен. Шуберттиң ырлары, беш опера, Шостаковичиниң болгаш Свиридовтуң чогаадылгалары бижиттинген.

Шиилер, концерттер, бижидилгелер, гастрольдар, чергелиг чогаадыкчы график-биле чергелештир хөй-ниити ажылын база кылып турар. Ленинградка район Совединиң депутадынга соңгудуп чораан. Ам Улуг театрның партбюрозунда база Уран чүүл чөвүлелинде ажылдап турар.

Ооң сонуургавас-ла чүвези чок: төөгү, философия, уран чурулга, уран чүүлге хамаарышкан открыткаларны, маркаларны чыып чоруур. Журналистикага база сонуургалдыг. Улуг театр-биле Минскиниң опера театрының аразында волейбол маргылдаазы боор турда, аңаа киржип турганының дугайын ам сактып чугаалап олурар. Улуг театрның командазы 3:0 санга удуп алган.

Ленинградка Шостаковичиниң сюитазының баштайгы көргүзүүнге, Свиридовтуң автор кежээзинге, АКШ-ка болгаш Аргентинага «Борис Годуновту» ойнап чорааш, Азербайджанта демир-орук станциязының чурттакчыларынга, Сибирьниң заводтарының ажылчыннарынга, Шотландияда Клайдбанктың докерлеринге дээш бут кырынга тура адыш часкап турган ооң улуг-биче концерттериниң көрүкчүлериниң сеткил ханышкын-биле сактып чоруур..

Евгений Нестеренко кончуг топтуг кижи, ынчангаш ол Улуг театрның ыраажызы деп атты бедик хүндү болгаш харыысалга кылдыр санап чоруур.

Людмила СЛАВЯНСКАЯ,
музыковед.
(ПМА).

Чогаадыкчы иштиң кижилери

ОРУКТАР-ЛА ОРУКТАР

Төгерик арынныг хаваанда меңниг, кара-саргыл карактарлыг, чаштарын кыстар ышкаш өрүп алган бичежек херээжен кижиниң сценага ойнап турганын көрбээннер ховар боор. Ол бөдүүн чаңныг, хөй сөс чок кижи. Бистиң бодалывыста артист дээрге-ле чугаа-сооду бир янзы, кылаштаары безин онзагай, кеттиниери дээрге кезээде өңгүр ышкаш сагындырар.

Тывага Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ажылдап турган режиссёр И. Я. Исполнев дугайын Хөгжүм-шии театрының улузу сеткил ханышкын-биле чугаалажып чоруур. Кижиниң эрткен оруун тодаргайлаарда, кады эдержип чораан эштерү, башкылары болгаш ооң салым-чолунга салдарлыг болган буянныгларның дугайын чугаалажыр болгай. Екатерина Седип-ооловна Кенденбиль үстүнде адаанывыс режиссёрнуң дугайын чоргаарал-биле сактып чугаалаар. Артистиң чогаадыкчы талантызынга улуг салдарлыг болган режиссёрунуң өөредиин 30 чылдар дургузунда амыдыралга ботандырып чорууру ол.

Артистиң чогаадыкчы оруу С. Токаның «Төңгүр-оол», А. Корнейчуктуң «Платон Кречет», Губаревтуң «Павлик Морозов» деп шиилеринге уруглар рольдарын ойнаары-биле эгелээн. Ооң соонда эжишкилер, аныяк чалча кыстар рольдарынче шилчээн. Тыва чогаалчыларның шиилеринде ооң киришпээн шиизи чок Ылангыя В. Көк-оолдуң «Хайыран-бот» деп шиизинде Салбакай. О. Саган-оолдуң «Оттуушкунда» Чинчи оларның рольдары Кенденбильге дыка-ла чоок, эргим. Аңаа ойнап тура, артист бодунуң ноозиниң болгаш чоок кижилериниң салым-чолу-биле ону дөмейлеп, овур-хевирлериниң онзагай талаларын ажыткан.

Чылдар эртип, артистиң мергежили улам ханылап олурган. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Екатерина Кенденбильдиң чогаадыкчы өзүлдезинге онзагай ужур-дузалыг болган рольдарны маңаа сактып көрээлиңер. Николаеваның «Баштайгы чагында» күзел соруккур Настя, Лавренёвтуң «Бустуушкун» деп шиизинде угаанныг Татьяна, Арбузовтуң «Иркутск төөгүзүнде» эрестиг Валя, Островскийниң «Чаңнык» деп шиизинде соруктуг Катерина — бо рольдар Екатерина Седип-ооловнага уттундурбас.

Төлептиг маадырларның кол рольдарын доктаамал ойнаары ындыг-ла белен эвес. Онзагай талаларны тодаргай илередир апаар. кижи бүрүзү-ле бот-боттарынга дөмейлежир эвес. Сценага ойнап турарың үш шак дургузунда янзы-бүрү нарын амыдыралды чурттап эртер апаар. Аажы-чаң, мөзү-шынар хевирлээшкинин көрүкчүнүң сеткил-сагыжынга чедирери ындыг белен бе?!

Екатерина Кенденбильдиң күүселделеринде ханы лириктиг аян сиңникен. Ооң маадырларының өөрүшкү-хөглээшкиннери болгаш кударалдары көрүкчүнүң чүрээнге чеде бээр.

Артистиң чогаадыкчы талантызының хөй талалыын режиссёрлар-даа, рецензентилер-даа демдеглеп турар. Кандыг-бир рольду тургузар дээнде, шиизиниң бодун ханы өөренип көрүп, хоочуннарның дуржулгазындан база өөренип чоруур. Оон таныыры, билири, көргени кижилерниң аажы-чаңында онзагай чүүлдерни база ажыглап турар.

Хүргүлек, Севильбаа, Кенденбиль үштүң кады ырлаарын хөй-хөй көрүкчүлер билир, дыңнаан. Хүргүлектиң арыг чиңге үнүн, Севильбааның аянныг чоон үнү—биле база Екатеринаның таалалчыг аялгазы-биле кадыптарга кайы хире ийик. Кайгамчык артист Севильбаа эрте мөчээн, олар ам ийилээ дуэт кылдыр ырлап чоруп турар.

Тыва композиторларның чаа ырларын олар бир-ле дугаарында ырлап эгелээр. Мөңгүн-Тайганың электеринге, Кара-Хөлдүң кыдыынга каас-шиник тоннарын кедипкен үнгүлеп келгеш, эргим чоок аялгаларын кыңгырт кылдыр бадырыптар, көрүкчүнүң таалалын чүге деңнээр!

Оруктар-ла оруктар. Асфальтылыг шосселер, ховушөлдүң, арыг кыдыының чиңге оруктары. Хөгжүм-шии театрының артистерин Тываның кайы-даа булуңунда манап турар. Ынчангаш олар кезээде орукта, дугуй кырында чоруур улус.

— Кайы-бир суурга баргаш, автобустан дүжүп турунда, эмежок бичии уруглар уткуп келгеш, клубче эдерти бээр. Чамдыкта алаак шыктарга-даа ойнаар чүве болгай. Сериин салгын арыннарны суйбап турар. Одагда кыпкан ыяш-даа дызыраар..—деп, Екатерина Седип-ооловна сактып чугаалап олурар.

Ол акы-дуңма Моол Арат Республикага, кожавыс Хакасияга болгаш Якутияга, Бурятияга база ойнап чораан...

Барык-ла чээрби чыл бурунгаар партия кежигүнүнге кирген. Театрның партия эге организациязының секретарынга каш удаа соңгуттуруп келген. Элээн каш чылдарда хоорай Совединиң депутады боор, чон аразынга ажылдап чораан. Ам ол партбюро кежигүнү, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы.

Кенденбильдерниң бажыңында музыка үнү үзүктелбес. Артистиң аалының ишти — композитор. Өг-бүле найыралдыг, бот-боттарынга ханы хүндүткелдиг. Авазы репетиция баар дээн болза, аңаа кым-даа шаптыктавас, ол шелээн дыштанып, белеткенип алыр.

Екатерина Седип-ооловна уругларының уруглары дээш база сагыш човаар. Ленинградта уруу кандыг тур ирги, бичии кижиден кадык тур бе дээш сагыш аарыыр чүүлдерле хөй. Бо өг-бүле үш уругтуг. Ларисазы эмчи ажылдакчызы, Слава симфония оркестринде, хеймер кызы Римма Ленинградтың театр институдунда каастакчы-чурукчу болурунга белеткенип турар.

«Оптимистиг трагедияда» комиссарның ролюн ойназа деп Екатерина Кенденбиль күзеп чоруур. Дидим тура-соруктуг биле херээжен мөзүнү кады көргүзерин ол сонуургаар.

Программалар, фото-чуруктар, рольдарның сөстери, рецензиялар дээш хөй-ле чүүлдерни артист-биле кады көрүп олурдувус. Ол чүс хире рольдарга ойнаан. Оларның аразындан «Чаңныкта» Катеринаны, «Шиитпелде» Полина, «Ромео биле Джульеттада» эмзирикчи, «Революцияның ады-биле» деп шиде Женя, «Барабанчы кыста» Тузикова, «Үймээнде» Зигура, «Далай дүвүнде даңгынада» Минчил дээш өске-даа он-он ынак овур-хевирлер аңаа чоок, таныш.

Ол орус совет болгаш национал-даа драматургияда бодунуң тургускан овур-хевирлеринге ынак. Екатерина Кенденбильдиң маадырлары сагыш-сеткил талазы-биле бышкыг тура-соруктуг улус. Ооң кол-ла темазы — херээжен кижиниң мөзү-шынар талазы-биле чараш чоруу болгаш телентии. Ол хөй чылдарда лириктиг маадыр боор келген болгаш театрда аныяк артистерниң келгени-биле элээн улуг назылыг кижилер ролюн ойнаарынче шилчээн.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Екатерина Кенденбиль ам бо хүннерде К. Кудажының «Инчеек» деп шиизинде аныяктарның дагдыныкчызы — Маадыр иениң ролюн ойнап чоруп турар.

Театрның репертуары байлак апар чыдар, талантылыг национал драматургтар база тыптып келген. Хоочуннар-биле чергелештир аныяк-өскен база көвүдээн. Ынчалза-даа театрның баштайгы артистерин көрүкчү кажан-даа утпас болгаш оларның ажыл-херектерин бо-ла сонуургаан, айтырган болур.

Екатерина Седип-ооловнадан ооң аныяксынын кайгап, өөрү бо-ла айтыра бергилээр. «Театрга бердингеним, ооң-биле кезээде кады чурттап чоруурумнуң ачызында ындыг ийин» дээрзин ол чугаалап олурар.

Ам база катап-ла чолаачы Иван Лукич-биле кады ырак орукче аъттаныптар. Кады чоруур өөрү Александр Тавакай, Владимир Монгалбии азы Борис Бады-Сагаан оларны көөрүнге ырак оруктардан шагзырап турупкан хевирлиг шыжыккан болгулаар. Шынында шагзырап турар боор бе, харын кезээде-ле ырлашкан, хөглешкен, баштакташкан чоруур улус. Оларның аразында Екатерина Кенденбиль үжен чыл дургузунда чонунга бараан боор чоруур.

М. ХАДАХАНЭ.

ЭЭЛЧЕГЛИГ РЕЙДИДЕ

Репортаж

Ленин аттыг колхозтуң төвү — Булуң-Бажы суур. Ооң кудумчуларынга холдарында кызыл постер баглагылаан дружинниктер көстүгүлеп келген.

— Колхозчулар ийи-үш хонук бурунгаар шалын алган сураглыг болган эвеспе. Көдээ магазинче кире каапталыңарам — деп, оларның бирээзи, боду кыскажак, чазык чаңныг, карак шилдиг аныяк эмчи эр дилээрге, ук бөлүктү удуртуп чораан районнуң кижи эмнелгезиниң эргелекчизи Роман Имажапович Калдар-оол эш-өөрүнүң саналынга удурланмаан. Магазинниң эжиин ажыдып орда-ла, ында ээрик кижиниң чалчыттынган эки-бөк сөстери магазин иштин сынмас кылдыр чаңгылаңган. Байдал элээн дүвүреңниг хире боорга, ээрик кижини дружинниктер оожургадып, хамаан чок эдипкени эпчок сөстерин дедир ап, буруузун миннип, удуп, серген аарын сүмелээн. Ынчалза-даа колхозчу Доржу Кыргысович Минчээ дээрап корум-чурум хайгыылчыларының эш хуузунуң эвилең-ээлдек чагыг-сөзүн тооп дыңнаваан, магазин иштинге турган чамдык хамаатыларже дорамчылалдыг үйбалай сөстер сөглеп, «буга кодаңынга кончуг» дээн ышкаш, харын-даа дружинниктерже шорлурунун кыры кээрге, ону милицияның ээриктер сергедир өрээлинге эккелген.

..Дружинниктер бо ээлчеглиг дежурныйлаашкынче үнүптериниң мурнунда корум-чурумну хайгаараарының талазы-биле тус-тус даалгаларны алгылаан. Милицияның дежурный өрээлинге тудуг-септелге участогунуң, эмнелге коллективтериниң төлээлери, рейдиге киржир милиция ажылдакчылары айыткан шагында чыглып келгеннер. Улаштыр салып каан ийи столдуң дөрүнлээзиниң артынга орган майор, Эрзин район күүскомунуң иштики херектер килдизиниң начальниги Сайын-оол Чоодуевич Юша рейд кежигүннериниң мурнунга хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээрлерни, кем-херек үүлгедип болгу дег кижилерни, байысаалга харысалгазынче кирген хирезинде ол-бо суурларда дезип. чаштынып турарларны илередип тывар, машина-техниканың шимчээшкинин хынаар талазы-биле дорт болгаш тодаргай сорулганы салган.

Дружинниктер хуваалда ёзугаар Эрзин, Булуң-Бажы, Бай-Даг суурлар ынчаар тус-тус турушатарынче үнүпкен. Мартының часкы чылыг хүннериниң бирээзи. Хөй-ниитиниң даалгазын күүседир ажыл хүнүнүң 11 шакта-ла эгелээн. Талыгыр бедикте төгерик сарыг хүн чылыдарга, хар аажок эрип, кудумчуларда куу бус буруңайнып чыткан. Районнуң тудуг-септелге участогунуң С. С. Сакты-Сюрюн удурткан дружинниктери Эрзин суур иштинге хөй-ниитиниң корум-чурумун хайгаарап, ийи-ийи, үш-үш болуп алгаш, ээлчежип, ол-бо кудумчуларга хайгыылче үнүп турганнар. Ол бөлүктүң хайгыылчылары О. Оюн, А. Сарыгбан, Д. Ловандай, Б. Дембирел. М. Даваажап олар барык-ла кежээге чедир ындыг-мындыг сезинчиг болуушкуннар, чурум үрээшкиннери чок хире боорга, сагыш-сеткили сергек милицияже углай кел чорааннар. Ол душта эрээн харның элээн терен шалбаазын кидис идик-биле сүзүп алган, бут кырынга пат боорда туттунуп турар ээрик кижи элең-тэнлиц, атпаңайндыр бастырып орган. Ол хамаатыны ажаап-тежээри-биле ээриктер сергедир черге эккелгеш, чугаалажып көөрге, районнуң ыяш ажыл-агый чериниң төлээзи С. Норсун болган. Эш Норсунну ажыл шагының үезинде чүге арагалап турарын айтырарга, тайгага чораашчедип келген хүнүн «чуп» хүнээни-биле тайылбырлаан.

Эмнелге эргелекчизи Р. Калдар-оол баштаан Э. Сотпа, С. Норбу, К. Чамзырай, О. Хорлуу, В. Куулар оларның бөлүүнүң канчаар ажылдап турарын хынап көөрү-биле рейдиниң ажылын удуртуп турган милицияның улуг лейтенантызы аныяк дарга-биле «чиик-каралыг» хап келдивис. Дружинниктер Эрзин көвүрүүнге 74-76 дугаарлыг машинаны доктаадыпты. Араганың хайлыг тевии-биле озал-ондак кылыр часкан ээрик чолаачы кабиназындан үнүп келгеш, кезек тендирип чоруй, болун эрай агартынарын бодап, бажының иштинге баштай кирген сөстерни-ле кайы-хамаан чок чулчургулай-дыр. Чолаачының орукка чоруур демдеглел бижии-биле таныжып, дружинниктер-биле кады ажылдап хүнзээн милицияның орук хайгыылының инспектору, районнуң ИХК-ниң начальнигиниң оралакчызы А. Кызыл-оолга илеткей-дир:

— Бо ээрик хамааты «Мөрен» колхозтуң чолаачызы Севен Канзай-дыр. Ол-ла колхозтуң чолаачызы Ойдур Күр база-ла машинаны ээрик башкарып чорда ужуражы бердивис. Ооң чолаачылаар эргелиг шынзылгазын комиссияга кирери-биле арттырып алдывыс.

Эмнелге коллективиниң дружинниктери бо удаада 20 автомашиналарның хыналдаларынга киришкен. 5 машинаның техниктиг байдалы четпес болган, 4 машинаның чолаачылары кабиналарга доктааттынган чижээлдеп хөй кижи, олуртуп алгаш чорааны илерээн. Эрзинге үлегерлиг корум-чурум дээш туржуп турар эмчи-дружинниктерниң ак сеткилдиг эки ажылын өөренип көргеш, шалыпчы ажылдыг тускай дружина бөлүүн тургускан.

Тудуг-септелге участогунуң эки тура улусчу дружина бөлүүнүң эрестиг ажылдап хүнзээнин рейдиниң түңнелинге демдеглээн. Олар машина-тракторларны хынаанының соонда, 6 машинаның чолаачылары орукка чоруур демдеглел бижиктери чок болган. Улуг ээрик эвес-даа болза, хөй-ниитиниң черлеринге «аксы чыттыг» келгилээн 6 кижини сагындыргаш, бажыңнарынче чандырган.

Дружинниктерниң таарымчалыг ажылдаарынга райпо, мал эмнелгези бир-бир машиналарны тускайлап берип, дузалашкан.

Эрзин райкүүскомунуң ИХК-зы район иштинге кем-херек үүлгедиглерин болдурбас, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктуң санын кызырар сорулга-биле айда үштен эвээш эвес рейдилерни организастап турар. Ол ышкаш КАИ талазы-биле тускай улусчу дружина бөлүктери ай санында дөрт удаа ээлчеглиг үнүүшкүннерни кылып турар. Оон түңнелинде сөөлгү үеле машина-техника-биле озал-ондак кылыр чоруктуң саны кызырылган. Шак мынчаар СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр хөй-ниитиниң күжүнге даянып ажылдаары — совет органнарның, ылангыя милиция ажылдакчыларының чугула сорулгазы болур.

С. МОРГУН,
милицияның капитаны, Эрзинниң ИХК-ның улуг инспектору.

ЭЭЛЧЕГЛИГ ҮНҮҮШКҮН

Неделя санында малчыннарже үнүүшкүн кылыры Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунда чаңчыл болу берген. Эрткен неделяда Ак-Дашта, Чиңге-Дагда, Элезинниг-Дагда, Чодурааларда хойжуларны ээлчеглиг үнүүшкүннүң кежигүннери кезээш келген.

Ажылчын кооперациязының товароведи, лектор Д. Кара-Сал СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын малчыннарга тайылбырлап, таныштырган. Кур-Чер кедээ Совединиң болгаш кижи эмнелгезиниң ажылдакчылары ажылчыларге концерт көргүскен. Р. Менгуштуң, В. Амай-оолдуң, П. Хертектиң көргүскен номерлерин көрүкчүлер сонуургаан.

Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчизи, хоочун хойжу Ондар Баяндоо съездиниң материалдарын таныштырып, солун концерт көргүскени дээш үнүүшкүннүң киржикчилеринге өөрүп четтиргенин илереткеш, оңгу беш чылда эки ажылдаарын күүлээнген.

Ф. ОЮН.
совхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

телевидение

МАРТ 26-ДА

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.
11.10—Уругларга фильм. «Шыңгыы оюн». Уран-чечен фильм. Өңнүг.
12.25—«Толик биле Тобик» Мультфильм. Өңнүг.
12.35—«Дагестан дугайында үш этюд». Документалдыг фильм.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Хоккейге делегей ужуражыышкыны. Швецияның болгаш ССРЭ-ниң чыгынды командалары. Швециядан дамчыдылга. 3-кү оюн.
13.35—«Анголаның фронтузу». Документалдыг телефильм. Автору — политиктиг хайгаарак-чы В. Дунаев. Өңнүг.
14.35—РСФСР-ниң улустуң артизи Е. Образцованың концерти.
15.20—«Кинопанорама». Өңнүг.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Сылдыс чыгаш».

Уругларга программа.
18.00—Мультфильм.
18.05—Телемедээлер.
18.15—«Красноярск крайның ленинчи черлери-биле». Документалдыг фильм.
18.25—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.40—«Шенелделер». Телефильм.
19.10—«Руль артында». Дамчыдылга.
19.40—«Неделяда болуушкуннарның тайылбыры». Дамчыдылга.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Кинопанорама». Өңнүг.
21.50—«Анголаның фронтузу». Документалдыг телефильм. Автору — политиктиг хайгаарак-чы В. Дунаев. Өңнүг.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бызкан хар чаар. Соңгу-барыып чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 2 градус чылыгдан 3 градус чедир соок, өскелеринге 4—9 градус соок.

Кызылга булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 0—2 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Золушкага үш тоорук». 9.45, 11.30, «Кара чаңгыс» 13.35, 15.10, 17.05, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Үш койгун» 12.35, 14.10, «Финист—Эрес эзир» 9.15, 10.55, Киноклуб «Билип алыксап тур мен» 15.40, «Кайгамчык Жезуино» 17.25, 19.05, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Халваның ғмданы» 10.00, 11.30, 13.00, «Конрак» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шилчигештер» 11.30, 13.00, «Ак платье» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

МЕРГЕЖИЛ ЧЕДИП АЛЫРЫН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниг, III Интернационал аттыг хөвең-саазын комбинадының профессионал училищези 1976 чылдың марттан декабрьга чедир өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Училище пөс-таавы бүдүрүлгезиниң мергежилдиг кадрларын: дескилекчилерни, аргыкчыларны, адырыкчыларны, долгакчыларны, сырыкчыларны белеткеп турар.

Училищеге 8-10 класс доозкан, 15—19 харлыг уругларны хүлээп ап турар. Өөрениириниң хуусаазы профессиязындан хамаарыштыр 12—15 ай. Кылганың барымдаалаар ажыл төлевиринче шилчиринге чедир өөреникчилерни халас чемненилге-биле болгаш стипендия-биле хандырар. **5—6 ай өөренгениниң соонда өөреникчилер кылып үндүрген продукциязындан хамаарыштыр айда 100 рубль чедир шалыңны алыр. Училищени дооскаанының соонда мергежилдиг ажылчыннарның шалыны 120-ден 160 чедир рубль болур.**

Өөредилгениң дургузунда өөреникчилерни ниити чуртталга чери-биле болгаш орун-дөжек-биле халас хандырар. Училищени дооскан соонда доозукчуларны комбинаттың аныяктарга ниити чуртталга черинче шилчидер. Училищениң өөреникчилери ортумак эртемни училищениң чанында организастаан ажылчын аныяктарның школазынга чедип алыр. Комбинаттың чанында пөс-таавының кежээки техникуму бар, күзелдиг кижилер училищеге өөренмишаан, аңаа тускай эртемни база чедип ап болур. Профессионал училищени кончуг эки демдектиг дооскан өөреникчилерни комбинаттың путёвказы-биле пөс-таавы институттарынче өөредип чорудуп болур. Комбинаттың өөредип чоруткан кижилеринге белиткен стипендияны төлеп бээр. Профучилищеге кирери-биле дараазында документилерни алгаш келири эргежок чугула:

Училищениң директорунуң адынга билдириишкин.

5х4 хемчээлдиг 6 фоточурук.

Билииниң дугайында херечилел азы шынзылга.

Төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы үндүр бижиткениниң демдеглээн паспорт (боду көргүзер).

Медицина шынзылгазын ёзугаар, кирериниң экзаменнери чокка училищеге кирип алыр. Кирип турарлар медицина комиссиязын училищеге эртер. Кирип турарларга чурттап турар черинден Карабаново хоорайга чедир орук шүүделиин биледи бар болза, училище төлеп бээр. Профессионал училищеге өөреникчилерни бүдүн чылдың дургузунда хүлээп алыр.

ТОДАРАДЫП АЛЫРЫНЫҢ АДРЕЗИ: Владимир область, Карабаново хоорай. 601700. Профессионал училищези. Баар оруу: Москва хоорайның Ярославль вокзалындан электричкага олуруپкаш, Александров станциязынга баар, оон автобус-биле азы тускай электричка-биле Карабаново хоорайга чедер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17031. ЧАГЫГ № 666.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00513.